1984/85:154

Onsdagen den 29 maj em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

13 § Fortsattes behandlingen av skatteutskottets betänkanden 1984/85:59, 61 och 62 (*forts. från prot. 153*).

Nya bosättningsregler i skattelagstiftningen, m. m. (forts. SkU 59)

Anf. 80 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Efter Lars Hedfors inlägg måste jag komma tillbaka till den kritik som jag framförde före middagspausen. Jag sade då att jag har full förståelse för att ärenden kan behöva behandlas i kammaren efter endast en bordläggning. Talmannen måste givetvis ta initiativ, så att arbetet i kammaren flyter och riksmötet kan avslutas i tid – det är helt O. K.

Men det bör också ankomma på utskottets ordförande att avisera ett ärendes behandling i kammaren för dem som sedan veckor tillbaka är förhandsanmälda till debatten. Aviseringen får inte ske på morgonen samma dag som ärendet skall tas upp i kammaren. Men när jag lyssnar på Lars Hedfors förstår jag att han inte tycker att detta är så noga. Han säger ju att företrädare för tre partier inte behöver gå upp i talarstolen efter varandra och kommentera en gemensam reservation.

Jag vill, herr talman, säga till Lars Hedfors att jag verkligen förbehåller mig rätten att kommentera de ärenden som behandlas i kammaren. Det är inte Lars Hedfors som bestämmer vad som skall sägas från folkpartihåll om den ena eller andra reservationen. Det avgör vi själva. Dessutom borde det faktiskt ha varit enkelt att konstatera att jag gjorde just det som Lars Hedfors sade: Jag angav folkpartiets generella syn på beskattningen och gick inte in på detaljer i de reservationer som behandlades. När det gäller reservation 3 anslöt jag mig, som jag tycker, så kortfattat som möjligt till Göran Riegnells exempel om Andersson, Pettersson och Lundström som seglar under olika flagg. Jag kommenterade knappast reservationerna i detalj.

Som sagt, herr talman: Vad som skall sägas från folkpartihåll bestämmer vi själva.

Anf. 81 GÖRAN RIEGNELL (m):

Herr talman! I sitt inledningsanförande kom Lars Hedfors med den numera så vanliga skrytvalsen, som vi får höra från nästan alla socialdemokratiska talare. Man påstår att Sverige är på rätt väg och att regeringen har gjort väldigt mycket för att stärka de svenska företagens internationella konkurrenskraft. På sistone har vi ju genom regeringens panikpaket sett vad den skrytvalsen är värd. Lars Hedfors undvek att gå in på det faktum att det värdefullaste bidrag till näringslivets konkurrenskraft som regeringen kan lämna är att den bedriver en sådan politik att inflationen i Sverige är låg i förhållande till andra länder. Jag förstår att Lars Hedfors inte gick in på den saken.

Lars Hedfors påstod att jag förvanskade det som föreslås i propositionen. Det är så när det gäller det ändrade bosättningsbegreppet att en samlad bedömning av ett antal faktorer skall göras. Om det på grundval av exempelvis innehav av fritidsfastighet här, inrättad för åretruntboende, svenskt medborgarskap eller ekonomiska intressen här anses att den skattskyldige har väsentlig anknytning till Sverige kommer han att anses vara skattemässigt bosatt här.

Vår kritik av förslaget till ändrat bosättningsbegrepp går ut på att man tar till storsläggan och att reglerna, i stället för att bara drabba dem som skenbosätter sig utomlands, kommer att drabba svenska medborgare som på helt normalt sätt utan avsikt att undandra sig beskattning flyttar utomlands. När det gäller förslaget till sexmånaders- och ettårsregler skulle jag gärna vilja att Lars Hedfors kommenterar de brev som skatteutskottet har fått vid uppvaktningar av några svenska företag. Där framgår alldeles klart, att de nya begränsningarna i de här båda reglerna – sexmånadersregeln och ettårsregeln – kommer att drabba vissa branscher mycket hårt, speciellt byggnadsbranschen. Lars Hedfors kommenterade tyvärr inte den saken, men han har en chans kvar att göra det.

Detsamma gäller mitt exempel om Andersson, Pettersson och Lundström, som är tre svenska styrmän som är anställda av samma rederi men arbetar ombord i fartyg med olika flagg. Är det verkligen rimligt, Lars Hedfors, att dessa tre styrmän, som arbetar på samma trad, skall behandlas så oerhört olika i beskattningshänseende som regeringens förslag kommer att medföra? Är detta verkligen rättvist?

Är det inte så, Lars Hedfors, att regeringens förslag kommer att öka incitamenten för svenska rederier att flagga ut fartyg? Jag trodde att vi alla i denna kammare var inställda på att inte uppmuntra till utflaggning i onödan!

Anf. 82 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Vi i centern förbehåller oss rätten att själva bestämma när vi vill anmäla oss till debatterna och vilka ärenden vi vill gå upp och diskutera. Jag vill betona, att i och med att Göran Riegnell gav en utförlig redovisning av sakskälen för framför allt reservation 2 avstod jag från att dubblera inläggen i sakfrågorna.

Lars Hedfors gav en skönmålning av ekonomin, som stämmer dåligt med

verkligheten. Jag skall bara peka på ett exempel i sammanhanget. För fyra månader sedan var prognosen att vi skulle få ett överskott i bytesbalansen för innevarande år på 7 miljarder. Det har visat sig – på grundval av de prognoser som nu föreligger – att det i stället torde komma att bli 7 miljarder i underskott. Det visar hur allvarligt vårt läge är och att det gäller att vi stärker vår konkurrenskraft och verkligen möjliggör för svenska företag att utvecklas och ta till vara de möjligheter som finns runt om i världen. Och då är de åtgärder viktiga som vi redovisar i reservation 2.

Anf. 83 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Jag är något förvånad över Kjell Johanssons väldiga indignationsnummer här i kammaren över att jag skulle ha tillhållit honom och de övriga borgerliga ledamöterna att koncentrera sig en smula. Det var faktiskt av ren omtanke om Kjell Johansson – nåja, kanske också litet om kammarens övriga ledamöter – som jag påpekade det kända faktum att ni skulle kunna göra så inom den borgerliga gruppen att ni nöjde er med att en av representanterna kommenterade en reservation som samtliga representanter har skrivit under.

Göran Riegnell berörde i sitt inlägg frågan om huruvida sommarbostäder skall anses utgöra grund för återflyttning, som det heter. Jag noterar nu med stor tillfredsställelse att han har ändrat sig – men på tre ställen i reservationen talar man om sommarbostäder och underlåter att tala om att det också är fråga om sommarbostäder som skall vara inrättade för åretruntbruk. – Det är det jag menar är en förvrängning av fakta.

Göran Riegnell kom sedan in på frågan om ettårsregeln och sexmånadersregeln. Han påstod att dessa regler försvårar förflyttning mellan olika länder och hänvisade till de brev som utskottet har fått. I en hel del av dessa brev uttalar sig näringslivets representanter mycket, mycket positivt om förslaget till en övergång till en sexmånadersregel.

Det är möjligt, Göran Riegnell, att det kan vara litet svårt att förflytta folk mellan olika länder när de tjänstgör i utlandet, men det handlar, som jag sade i mitt inledningsanförande, om en balansgång mellan att tillmötesgå exportindustrin och tillgodose kravet på en effektiv kontroll. Det är därför som vi ställt kravet att det skall finnas ett fast driftsställe i det land där vederbörande är anställd.

Under utskottsbehandlingen framgick det med all önskvärd tydlighet att det egentligen är mycket få människor som har behov av att på detta vis förflytta sig över gränserna. Vi hade i utskottet besök av representanter för ABV, det stora byggföretaget, och Ericsson, det stora multinationella telefonföretaget. Då företagens representanter talade om dessa problem nämnde de att det för deras del kunde handla om allra högst 60 personer som på detta sätt förflyttar sig över gränserna. Totalt skulle man kanske kunna tänka sig att det rör sig om något hundratal personer. Det är visserligen angeläget att dessa människor kan förflytta sig över gränserna, men vi socialdemokrater menar att det måste vara en uppgift för företagen att se till att de anställda kan göra detta på ett riktigt sätt. Det kan inte vara rimligt att

denna fråga skall tas in i lagstiftningen.

Det är dessutom möjligt att förflytta människor som befinner sig i utlandstjänst över gränserna, förutsatt att de har ett nytt fast driftsställe i det nya landet.

Slutligen aktualiserade Göran Riegnell, på sitt mycket pedagogiska sätt, frågan vilka kategorier av sjömän som skall befrias från beskattning i Sverige och vilka kategorier som moderaterna tycker skall omfattas av denna befrielse. Han tog då med dem som är anställda på bare-boat-chartrade fartyg och dem som seglar på svenskflaggade fartyg. Jag vill erinra Göran Riegnell och övriga kammarledamöter om att dessa kategorier inte berörs av nuvarande regler. Det är alltså inte fråga om någon försämring, utan status quo.

Sexmånadersregeln när det gäller sjöfolk är dessutom, som jag sade i mitt inledningsanförande, ett provisorium. Meningen är – och detta utreds nu för fullt i kanslihuset – att vi i Sverige skall försöka införa ett helt nytt sjömansbeskattningssystem. Vi anser att det, i avvaktan på ett sådant nytt system, inte är rimligt att ta in helt nya kategorier i systemet med sexmånadersregel för sjöfolk.

En utvidgning av antalet kategorier som skall omfattas av denna regel skulle dessutom, herr talman, de facto innebära att moderaterna bakvägen inför ett helt nytt rederistöd – och ett permanent sådant. Det brukar ni moderater inte vara intresserade av. Jag har därför litet svårt att förstå resonemanget i detta sammanhang.

Anf. 84 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt om jag i dag har varit litet besvärlig. Jag har haft en fullständigt orimlig dag, med sammanträde i skatteutskottet tidigt i morse, järnvägsdebatt, möte med olika organisationer och slutligen – till följd av den bristande information som jag här har velat påtala – förberedelser för tre debatter. Detta har kanske lett till att jag har varit något grinig. Jag är emellertid rörd över Lars Hedfors omtanke.

Jag måste, eftersom Lars Hedfors tydligen har läst fel, rätta hans uttalande om de tre reservationerna. Den första reservationen är gemensam för folkpartiet och moderaterna. Det är alltså inte en trepartireservation. Jag förbehåller mig fortfarande rätten att kommentera reservationer som vi har gemensamt med moderaterna. Det är inte så som ni vill göra gällande i valdebatten, att vi överlåter åt moderaterna att presentera vår politik. Det finns betydande skillnader mellan folkpartiets och moderaternas politik, och vi förbehåller oss rätten att kommentera våra förslag, även om det föreligger gemensamma reservationer.

Reservation 2 har jag inte kommenterat, annat än att jag generellt har anfört folkpartiets synpunkter på beskattningen för människor som flyttar från vårt land.

När det slutligen gäller reservation 3 kommenterade jag den så kortfattat som över huvud taget var möjligt, som jag nyss sade i talarstolen. Lars Hedfors borde vara nöjd med det uppträdandet från min sida.

Anf. 85 GÖRAN RIEGNELL (m):

Herr talman! Det är inte bara näringslivet som är positivt till införandet av den nya sexmånadersregeln, utan även jag är det. Jag uttalade i mitt inledningsanförande min uppskattning över att regeringen lade fram förslaget. Detta hindrar dock inte att jag kan kritisera den begränsning som regeringen har givit regeln, därför att jag anser att den är obefogad.

Lars Hedfors säger att det är mycket få människor som berörs av dessa bestämmelser. Det är i och för sig sant, men det är fråga om oerhört viktiga människor, nämligen människor som representerar företagen och även Sverige utomlands. Det är också fråga om människor som skall arbeta upp en ny marknad för ett svenskt exportföretag. Om inte dessa människor är nyckelpersoner för svensk industri vet jag inte vilka som skulle vara det.

Problemet med undanhållande av inkomster från beskattning har vi tagit upp i den moderata motionen i denna fråga. Vi har pekat på att det skulle vara möjligt att tillämpa sexmånadersregeln även när den anställde icke arbetar på ett fast driftsställe utomlands, under förutsättning att han visar att han är föremål för beskattning utomlands. Därigenom kunde problemet undvikas.

Slutligen, herr talman, till frågan om sjömännen. Det är riktigt att sjömännen för närvarande inte omfattas av den nuvarande ettårsregeln, men det innebär inte att det inte går att göra en ändring. Lars Hedfors säger att det inte är rimligt att införa nya kategorier under denna sexmånadersregel. Vi har dock infört en ny kategori i och med att de sjömän som är anställda på utlandsflaggade fartyg nu kommer i åtnjutande av skattefrihet. Därför är det fullständigt orimligt och dessutom djupt orättvist att andra sjömän, som arbetar under likartade förhållanden men vilkas arbetsplats, dvs. fartyget, har en svensk flagga i aktern, inte får komma i åtnjutande av samma bestämmelser.

Jag yrkar återigen, herr talman, bifall till de tre reservationerna i betänkandet.

Anf. 86 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Av det som Göran Riegnell framförde sist i sitt anförande får jag ett intryck av att han och moderata samlingspartiet vill införa ett nytt rederistöd till sjöfarten i Sverige. De önskar att samtliga kategorier sjöfolk skall omfattas av detta skattesystem, trots att dessa inte är med enligt det nuvarande systemet. Det är litet märkligt, och därför borde Göran Riegnell förklara varför moderaterna på detta sätt bakvägen vill införa ett nytt rederistöd i Sverige.

Jag skulle vilja kommentera ytterligare en sak som Göran Riegnell var inne på i sin första replik. Han sade att det faktum att de som är anställda på bare-boat-chartrade fartyg och på rent svenskflaggade fartyg inte räknas in bland de skattebefriade skulle utgöra ett incitament för utflaggning. Det är möjligt att det utgör ett incitament, om man nu använder det ordet i dess rätta bemärkelse. Men då skall man också ha klart för sig att det finns sådant som motverkar detta incitament. Vi har t. ex. en flagglag i Sverige som reglerar

hur man skall flagga ut fartyg. Vidare finns det ett internationaliseringsavtal mellan sjömännen och deras arbetsgivare, dvs. redarna, vilket också motverkar detta incitament.

Men det finns ett verkligt incitament i det här sammanhanget, Göran Riegnell, och det är ett viktigt sådant. Det är att man uppmuntrar redarna att anställa svenskt sjöfolk på fartyg som är utflaggade. Det är därför vi har internationaliseringsavtalet, och det är också detta som delvis ligger bakom sexmånadersregeln.

Göran Riegnell talar också om hur viktigt det är för företagen att kunna förflytta sitt folk i utlandstjänstgöring över gränserna. Det är riktigt att detta är betydelsefullt, eftersom dessa anställda är nyckelpersoner i företagen. Men som jag påpekade är det ganska få människor det rör sig om. Om de nu är nyckelpersoner i företagen, då borde det ligga i företagens intresse att se till att de kan förflytta sig över gränserna på ett ekonomiskt förmånligt sätt. Detta kan inte vara en fråga om lagstiftning, enligt mitt förmenande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 62.)

Anf. 87 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 61 om ändringar i uppbördslagen.

Arbetsgivaransvar

Anf. 88 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Uppbörden av inkomstskatt sker, kortfattat och starkt förenklat, på så sätt att en arbetsgivare svarar för arbetstagarnas skatt, medan egna företagare själva svarar för skatteinbetalningen. Systemet innebär att arbetsgivaren har en skyldighet att göra skatteavdrag och att inbetala det avdragna beloppet till statsverket.

I ett sådant system måste det självfallet vara möjligt att ingripa mot den arbetsgivare som underlåter att göra skatteavdrag. I nuvarande lagstiftning kan detta ske dels genom straffrättslig påföljd, dels genom ekonomisk påföljd. Det senare innebär att arbetsgivare som underlåter att göra skatteavdrag kan bli betalningsansvarig för den skatt han inte inlevererar till statsverket.

I normala fall skapar inte dessa regler några problem. Svårigheter uppstår först om en person tror sig anlita en självständig rörelseidkare, medan den anlitade enligt den komplicerade lagstiftningen rätteligen är att anse som arbetstagare och inte som egenföretagare eller rörelseidkare. Särskilt besvärligt blir det om den som anlitats för ett arbete själv vill framstå som rörelseidkare för att få behålla hela ersättningen och sedan inte inbetalar skatten i sin tur. Problem skapas således när en person försöker fuska som enligt skattelagstiftningen kan anses som arbetstagare men som inte anses

som sådan av den som utnyttjar honom.

Detta beror naturligtvis på att reglerna såväl om uppbörd som om skatter i övrigt är ganska komplicerade. Detta vidimeras av skatteutskottet, som skriver följande i betänkande 61:

"Som utskottet anfört tidigare vid sin behandling av olika frågor på detta område kan reglerna om skatteavdrag och arbetsgivaravgifter" – som det i och för sig också är fråga om, i ett senare skede – "med rätta kritiseras för att de i speciella situationer är svåra att tillämpa."

Det framgår alltså klart att även skatteutskottet har uppfattningen att reglerna är besvärliga för de enskilda som har att tillämpa dem i de speciella fall som kan uppstå.

När uppbördslagen antogs för nästan 40 år sedan förutsåg man dessa svårigheter – det tror jag är viktigt att konstatera. Enligt 75 § uppbördslagen inträder nämligen inte ansvarighet för arbetstagares skatt om arbetsgivaren haft skälig anledning att underlåta att göra skatteavdrag. Enligt de förarbeten som ligger till grund för lagstiftningen – de offentliga utredningarnas betänkande 1945:27 – kan som skälig anledning nämnas att arbetsgivare med hänsyn till föreliggande omständigheter har rimlig orsak att betrakta mottagare av ersättning som eget företag. Om någon som anlitar en annan person, eller flera personer, har rimlig anledning anta att vederbörande själv betalar sin skatt som rörelseidkare, så skall han alltså inte bli betalningsansvarig. Detta är den nuvarande lagstiftningen.

Mot den bakgrunden är det synnerligen anmärkningsvärt att i samband med ett uppmärksammat fall i Göteborg den ansvariga skattemyndigheten uttalat att man på grund av lagstiftningens lydelse inte kan göra den skälighetsbedömning som ju faktiskt är möjlig enligt uppbördslagens 75 § redan i dag. Detta är alltså mycket anmärkningsvärt. Skattemyndigheterna i Sverige kan i dag uppenbarligen inte tolka lagen – eller, vilket skulle vara ännu mer besvärande, de känner möjligen inte för att tolka lagen på ett sådant sätt att enskilda människor inte kommer i kläm. Det är mot den bakgrunden som jag själv och andra har väckt motioner, som behandlas i skatteutskottets betänkande i samband med propositionen i fråga.

Det är uppenbarligen så, att man behöver förtydliga lagstiftningen på detta område. Man behöver till uppbördslagens 75 § foga någon form av anvisning, som talar om att det finns – och skall finnas – möjlighet att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, för att enskilda inte skall uppleva oskäliga effekter, som exempelvis i det fall som har diskuterats på sistone och som har föranlett både frågedebatter här i kammaren och en hel del motioner.

Uppenbarligen har skatteutskottets majoritet samma uppfattning som jag i den frågan. Majoriteten säger: "Svårigheterna att bedöma om skyldighet föreligger att göra skatteavdrag kan – för den som uppmärksammar problemet – i sådana och andra fall avhjälpas genom möjligheten att hos uppbördsmyndigheterna begära besked i frågan." Det är klart, men om man inte "uppmärksammar problemet", som skatteutskottets majoritet säger, så har man ju ingen anledning att begära besked, och då kan man komma i

kläm. Det är för dessa människor som upplever att allting är säkert – de har gjort vissa kontroller, eller ganska många, och har inga problem – som den här debatten är väsentlig. Man bör vidta ändringar i lagstiftningen eller göra sådana uttalanden att de myndigheter som har att ta upp skatt och svara för lagstiftningens tillämpning gör det på ett korrekt sätt.

Utskottets majoritet säger att man saknar anledning att nu gå in på en närmare prövning av dessa frågor. Bakgrunden är att socialavgiftsutredningen i sitt betänkande har lagt fram förslag i den här riktningen. I avvaktan på ställningstagande till utredningens förslag avstyrker alltså utskottet de motioner som har väckts.

Jag tycker inte att detta är till fyllest. Det är fråga om ett så allvarligt problem för de människor som kan drabbas att jag tycker att riksdagen redan nu skall begära att regeringen under hösten lägger fram förslag till förändringar i lagstiftningen, förändringar som kan tillämpas redan fr. o. m. nästa år. Det är också detta som den reservation som avgivits till utskottsbetänkandet går ut på, och den yrkar jag alltså bifall till.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, uttala min tillfredsställelse över att anståndsreglerna har införts, så att vi inte som hittills får den situationen att den som har påförts betalningsskyldighet har att erlägga beloppet innan man ens i andra instans har prövat kravet som sådant.

Anf. 89 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 61 behandlas proposition 1984/85:192 angående ändringar i uppbördslagen samt ett antal motioner om arbetsgivaransvar.

Bakgrunden till såväl propositionen som motionerna är de upprörande fall som uppkommit och som drabbat enskilda företagare på ett sätt som vederbörande aldrig kunnat tänka sig.

Både beträffande uppbördslagen och än mer beträffande socialförsäkringslagen är bestämmelserna så oklara att det i vissa fall är nästan omöjligt att kunna avgöra vilket som är det rätta. Själv har jag i många år i motioner påtalat detta och krävt enklare och klarare regler. I motion 293 till årets riksdag yrkar jag att de regler som nu gäller för småhusägare och lägenhetsinnehavare beträffande kontroll av uppdragstagare gentemot uppbörds- och sociallagstiftningen skall utsträckas till att gälla alla generellt.

Sedan dess har äntligen socialavgiftsutredningen avlämnat sitt betänkande, och dessutom har proposition 192 framlagts, dvs. den proposition som vi nu behandlar. Genom förslag i nämnda proposition kommer vissa förbättringar att genomföras. Men ännu kvarstår åtskilliga oklarheter främst på sociallagstiftningens område.

Utskottsmajoriteten har inte förnekat dessa problem men anser att man skall avvakta socialavgiftsutredningens betänkande och se vad det leder till innan man går vidare och försöker åstadkomma en verklig förändring av den här lagstiftningen. Det är de nuvarande reglerna som har ställt till och ställer till så många obehagliga konsekvenser.

Reservanterna är överens med utskottet om nödvändigheten av att det

sker något men anser också att socialavgiftsutredningens förslag skall avvaktas. Reservanterna säger dock att riksdagen redan nu skall begära att förslag framläggs hösten 1985 så att bestämmelserna kan träda i kraft vid kommande årsskifte. Vi har väntat på ett förslag alltför länge. Nu måste ett sådant läggas fram så att vi slipper dessa problem i fortsättningen.

Herr talman! På grundval av vad jag har anfört yrkar jag bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Anf. 90 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I det betänkande som vi nu debatterar behandlas regeringens proposition 1984/85:192. I den propositionen föreslås att en arbetsgivare som har överklagat ett beslut varigenom han ålagts betalningsskyldighet för arbetstagares skatt skall kunna få anstånd med betalningen i avvaktan på att förvaltningsdomstolen slutligen avgör ärendet. Vi i folkpartiet tycker att det är ett bra förslag. Vi tycker också att det är bra att nedsättning av kvarskatteavgiften nu kan medges utan ansökningsförfarande samt att det sker en utvidgning av möjligheterna att erhålla nedsättning av kvarskatteavgiften till 2 %.

Vad gäller arbetsgivaransvaret har den oklarhet som de båda föregående talarna berört varit mycket besvärande under ganska många år. Vi anser därför i likhet med vad som krävs i reservationen att man borde ha riktat en direkt uppmaning till regeringen att lägga fram ett förslag under hösten 1985. Jag vill gärna, herr talman, yrka bifall till den reservationen.

Jag skall också säga några ord om motion 1605. I den föreslår folkpartiet att överföring av preliminärskatt mellan makar som driver rörelse bör medges t. o. m. den 30 juni taxeringsåret. I skatteutskottets betänkande konstateras nu efter förfrågan hos riksskatteverket att detta redan nu torde vara möjligt. Jag hälsar det med tillfredsställelse men vill samtidigt betona vikten av att riksskatteverket verkligen ger ut information om detta. Det torde vara svårt att hitta ens någon professionell skattekonsult i detta land som känner till den här bestämmelsen. Därför, herr talman, är det viktigt med information.

Anf. 91 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar gäller den proposition som bygger på socialavgiftsutredningens betänkande. Med tanke på kammarens arbetsbelastning kommer jag enbart att motivera utskottsmajoritetens ståndpunkt beträffande arbetsgivaravgifter.

Skillnaden i uppfattning mellan utskottets majoritet och reservanterna är egentligen ganska liten. Reservationen berör det avsnitt av betänkandet som avser åtgärder för att förenkla tillämpningen av reglerna för skatteavdrag och arbetsgivaravgifter.

Vi är således eniga om att en översyn av reglerna för skatteavdrag och arbetsgivaravgifter bör göras i avsikt att förenkla tillämpningen. Vi är också, herr talman, eniga om att denna översyn bör göras i samband med behandlingen av socialavgiftsutredningens nyligen framlagda betänkande

och att därvid också de uppslag till lösningar som framförs i de många motionerna på området bör prövas. Vi är likaså eniga om att detta bör ske skyndsamt, dvs. att regeringen snarast möjligt bör lägga fram ett förslag om bl. a. de problem som tas upp i de motioner och det utskottsbetänkande som vi nu behandlar.

Reservanterna yrkar att riksdagen "med anledning av motionerna" begär att regeringen under hösten 1985 lägger fram ett förslag, så att de nya reglerna kan träda i kraft vid det kommande årsskiftet. Skillnaden i uppfattningen mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är alltså huruvida riksdagen i dag bör uttala att nya regler skall träda i kraft vid kommande årsskifte eller om frågan om tidpunkten för ikraftträdandet tills vidare skall lämnas mer öppen; utskottsmajoriteten understryker dock behovet av skyndsamhet i den här frågan.

De problem utskottet liksom motionärerna uppmärksammar är kanske inte fullt så enkla att lösa som det först kan tyckas. Det har från båda sidor framhållits att problemet med nu gällande regler är att de i vissa situationer är mycket svåra att tillämpa. Men det är två delvis olika frågor, som regeringens förslag bör söka finna en lösning på. Det gäller dels hur risken att någon oförskyllt skall råka i svårigheter på grund av uppbördslagens tekniska utformning skall elimineras, dels hur reglerna bör vara utformade för att minimera det arbete som behövs från såväl uppdragsgivare som uppbördsmyndigheters sida för att skapa klarhet i vad som gäller i enskilda ärenden.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi det väsentligt att regeringens kommande förslag blir komplett och väl genomarbetat.

Jag vill, herr talman, upprepa att vi alla är angelägna om att de problem som finns snabbt undanröjs. Men det tycks oss en aning riskabelt att utan närmare beredning ställa krav på ett förslag så snabbt som reservanterna begär.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen.

Anf. 92 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Jag vill bara säga att det inte är någon ny fråga som har tagits upp här. Redan förra året uttalades att socialavgiftsutredningen skulle lägga fram sitt förslag i början av 1984. Det blev inte förrän en god bit in på 1985.

Det är just på grund av detta dröjsmål med utredningens betänkande som vi är ytterst angelägna om att det verkligen sker någonting och att det kommer fram ett förslag. Det är bra med vackra ord om att förslaget skall komma, men det hade varit ännu bättre om vi hade kunnat enas om att begära att förslaget skall läggas fram i höst. Jag vill hoppas att så sker, men redan i Anita Johanssons anförande kom det fram en viss tveksamhet till det. Jag tycker att det är ganska orimligt att enskilda personer ännu ett år skall befinna sig i den situationen att de inte vet och inte kan få besked om hur bestämmelserna skall tolkas.

Anf. 93 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Bara kort till Stig Josefson: Vi får ju ofta kritik på oss från borgerligt håll för att vi inte låter lagrådsbehandla de förslag som läggs fram i betänkanden och propositioner. Nu vill vi från utskottsmajoritetens sida göra ett grundligt jobb. Och det är därför som vi inte nu vill uttala ett krav på att de nya reglerna skall träda i kraft redan vid årsskiftet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 62.)

Anf. 94 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 62 om beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån.

Beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån

Anf. 95 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Vi skall nu behandla det tredje av skatteutskottets betänkanden i den här voteringsomgången. Jag tänker, liksom utskottets ledamöter tidigare har varit, bli ganska kortfattad. Jag hoppas att vi därmed blir ett bra exempel för företrädare för andra utskott i kommande debatter.

Vi är ganska överens om de grundläggande tankegångarna i den proposition som nu behandlas, nämligen att avyttringen av konvertibla skuldebrev i fortsättningen skall beskattas enligt aktievinstreglerna och att man behöver särskilda övergångsregler. Det finns på tre punkter väsentliga invändningar riktade mot förslaget från oss reservanter. Förslaget innebär nämligen att förutsättningarna helt ändras för de lån som redan har tagits. Det stora flertalet av dem som nu innehar konvertibla skuldebrev kommer att drabbas av skatteskärpningar som man inte har kunnat förutse. Vi tycker att detta är orimligt. Det enklaste sättet att lösa det hela är att de nuvarande reglerna fortsätter att tillämpas för de äldre lånen.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 1.

Reservation 2 gäller frågan om möjligheten att få avdrag för kapitalrabatt på optionslån. Denna rabatt, som utgör mellanskillnaden mellan optionslånets nominella belopp och skuldebrevets marknadsvärde vid emission, bör enligt vår uppfattning vara avdragsgill – rabatten är ju i själva verket en räntekostnad.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 2.

I reservation 3 framhålls att det när det gäller förmögenhetsbeskattningen av optionsrätter bör finnas en likhet med den beskattning som sker för aktier i resp. bolagsformer. Mot den bakgrunden bör självfallet optionsrätter i OTC-bolag värderas på samma sätt som OTC-aktier värderas vid förmögenhetsbeskattning.

Jag yrkar mot denna bakgrund bifall till reservation 3.

Anf. 96 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I detta skatteutskottets betänkande nr 62 behandlas proposition 193 om beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån.

Till betänkandet har fogats några reservationer, bl. a. beträffande förmögenhetsbeskattningen av optionsrätterna. Utskottet är överens om och tillstyrker att optionsrätter som omsätts på kapitalmarknaden skall tas upp till förmögenhetsbeskattning. Frågan är emellertid till vilket värde det skall ske.

Enligt reservanternas uppfattning skall värderingsreglerna i dessa fall utformas i så nära anslutning som möjligt till vad som gäller för aktier av motsvarande slag. Att behandla optionsrätterna på annat sätt skulle vara stötande ur rättvisesynpunkt.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 3 och även till reservation 2.

Anf. 97 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I proposition 1984/85:193 föreslås att konvertibla skuldebrev och optionslån skall reavinstbeskattas enligt aktievinstreglerna. Vid utgivningen av optionslån skall emissionspriset fördelas så att skuldebrevet åsätts sitt marknadsvärde vid emissionstillfället och optionsrätten det resterande värdet.

Vi har från folkpartiets sida ingenting att invända emot dessa förslag. Vi vill emellertid understryka att realisationsvinstbeskattningen därigenom blir ännu mera krånglig och svårgenomtränglig för de enskilda skattskyldiga. Beroende på vilken typ av tillgång det handlar om, gäller således ganska olika regler. Behovet av en samlad syn på hela realisationsbeskattningen blir därmed mera påträngande.

I propositionen föreslås också att det emitterande bolaget vid taxeringen inte skall få göra avdrag för den s. k. kapitalrabatten, dvs. skillnaden mellan optionslånens nominella värde och marknadsvärde. Om bolaget däremot hade utfärdat ett självständigt skuldebrev med en sådan kapitalrabatt, skulle bolaget ha fått göra avdrag för den rabatten såsom för räntekostnad. Vi anser att det är väsentligt att det råder en neutralitet i beskattningen mellan olika låneformer och förordar därför att kapitalrabatten blir avdragsgill även när det gäller optionslån.

Vad beträffar förmögenhetsvärderingen föreslås i propositionen att optionsrätterna i OTC-bolag skall tas upp till marknadsvärdet. Det förefaller oss mindre väl avvägt, eftersom aktier i motsvarande bolag vid förmögenhetsbeskattning tas upp till 30 % av substansvärdet. Kammarrätten i Stockholm har även anfört: "Det framstår inte som rimligt att en optionsrätt skulle kunna åsättas högre värde än den aktie som den till en viss kostnad kan utbytas emot."

Vi anser således, herr talman, att optionsrätter i OTC-bolag vid förmögenhetsbeskattning skall tas upp till 30 % av marknadsvärdet. Med hänvisning till vad jag har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3.

Beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån

Anf. 98 RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Kjell Johansson har gjort allvarliga invändningar mot att de skatteutskottsärenden som vi nu behandlar avgörs efter endast en bordläggning. Jag beklagar att vi genom detta förfarande har försatt Kjell Johansson i en besvärlig arbetssituation. Det var obetänksamt av oss att göra så.

Riksdagen har tidigare i år haft att ta ställning till en provisorisk lösning när det gäller avdragsrätten för förluster på optionsskuldebrev. Vad som nu föreslås är i korthet att reavinster på konvertibla skuldebrev, optionsrätter och företrädesrätter att teckna lån av detta slag skall beskattas enligt aktievinstreglerna. Vid utskottsbehandlingen har vi varit eniga om metoden för beskattningen. Däremot råder det delade meningar i vissa detaljfrågor.

Till utskottsbetänkandet har fogats tre reservationer, och jag skall något uppehålla mig vid dessa.

I reservation 1 behandlas frågan om vilka regler som skall tillämpas för konvertibla skuldebrev som har utgivits före ikraftträdandet av de nya reglerna. Reservanterna, i dessa fall företrädarna för moderata samlingspartiet, anser att de nya reglerna medför en skatteskärpning för dem som redan innehar konvertibla skuldebrev. Reservanterna vill därför ha speciella regler, som skall gälla i fråga om skuldebrev vilka har tecknats före ikraftträdandet.

Utskottsmajoriteten avvisar detta krav. Ett tillmötesgående skulle medföra att man fick tillämpa två parallella beskattningssystem under en relativt lång övergångstid. En sådan ordning medför praktiska svårigheter för såväl skattskyldiga som taxeringsmyndigheter. Dessutom skulle det inte vara neutralt, om man tillämpar en ordning för äldre skuldebrev och en annan för nyutgivna.

Reservation 2 tar upp frågan om den s. k. kapitalrabatten på optionslån. Reservanterna, i detta fall företrädarna för de borgerliga partierna, vill att företagen skall ha rätt till avdrag för kapitalrabatten vid beskattningen. Reservanterna hänvisar till att bolag som emitterar obligationer till ett pris som understiger obligationernas nominella belopp har rätt till avdrag vid beskattningen för den lämnade rabatten. Enligt rådande praxis behandlas kapitalrabatten på optionslån på ett annorlunda sätt. Om man nu skall ändra på regeringsrättens praxis i detta fall, måste en särskild avdragsregel tillskapas. En sådan föreslås i reservation 2. Utskottsmajoriteten avvisar också detta förslag.

I proposition 193 lämnas en utförlig redovisning av skälen till att man inte har medgivit sådana avdrag. Av den lämnade redogörelsen, som finns på s. 51 i propositionen, framgår att hela det nominella skuldbeloppet normalt bokförs som skuld i de bolag som emitterar optionslån och ingen del tas upp som tillskott. Med detta sätt att redovisa kommer underkursen aldrig att avspeglas i bolagens räkenskaper. Någon kapitalrabatt kommer inte fram som kostnad i bokföringen.

Om man nu medgiver avdragsrätt för kapitalrabatten, medför detta en avvikelse mellan bokföringen och den skattemässiga behandlingen, vilket inte kan vara att rekommendera. Utskottet avvisar också detta förslag.

Beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån

Den tredje reservationen behandlar förmögenhetsvärderingen av optionsrätter i OTC-bolag. Här vill reservanterna – också i detta fall företrädarna för de borgerliga partierna – att samma normer skall gälla som nu gäller för OTC-aktier i förmögenhetshänseende.

Enligt det nu föreliggande förslaget skall optionsrätterna i OTC-bolagen i förmögenhetshänseende tas upp till marknadsvärdet. Reservanterna vill att optionsrätterna liksom aktierna skall värderas till 30 % av substansvärdet. Skälet till att OTC-bolagens aktier värderas så lågt i förmögenhetshänseende är att huvudaktieägarens förmögenhetssituation inte skall förändras när bolagens aktier introduceras på OTC-marknaden.

Att ta detta till intäkt för att värdera även optionsrätterna till 30 % kan vi inte anse vara motiverat. Genom en sådan bestämmelse skulle optionsrätter som ges ut av OTC-bolag favoriseras jämfört med optionsrätter som ges ut av börsnoterade bolag. Man bör rimligtvis ha så enhetliga värderingsnormer som möjligt för samtliga optionsrätter. Propositionens förslag innebär att man går på marknadsvärdet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på reservationerna.

Anf. 99 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag måste helt kort korrigera Rune Carlstein, när han säger att jag har haft allvarliga invändningar mot att de ärenden som vi nu förhoppningsvis har färdigbehandlat skulle avgöras efter endast en bordläggning. Detta är alltså inte en korrekt återgivning av mina ord, och jag ber därför att få upprepa vad jag sade i mitt anförande:

Jag har full förståelse för att ärenden kan behöva behandlas efter endast en bordläggning. Talmannen måste givetvis ta initiativ så att arbetet i kammaren flyter och riksmötet kan slutföras i tid. Detta är helt O.K.

Jag tillade att det bör ankomma på utskottets ordförande att i tid avisera ett ärendes behandling i kammaren så att detta inte görs samma morgon som ärendet skall upp. Efter det som Rune Carlstein nu har sagt och det beklagande som han framfört och som jag håller honom räkning för hoppas jag att detta också sker i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 59

Mom. 1 (ändrat bosättningsbegrepp)

Utskottets hemställan bifölls med 206 röster mot 95 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 och 3 (sexmånadersregeln och ettårsregeln)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 140 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 (sexmånadersregeln vid ombordanställning på fartyg)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5–8
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 61
Mom. 2 (övriga frågor rörande arbetsgivaransvar)
Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 140 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 62
Mom. 1 (konvertibla skuldebrev)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (kapitalrabatt på optionsrätter)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förmögenhetsbeskattningen av optionsrätter)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 4
Utskottets hemställan bifölls.

14 § Tidpunkt för avslutande av dagens och morgondagens sammanträden

Anf. 100 TREDJE VICE TALMANNEN:
Jag vill erinra om att talmanskonferensen den 8 maj beslutat rekommendera att kammarens arbetsplena i dag och i morgon om möjligt skall avslutas senast kl. 23.00.

15 § Föredrogs
socialutskottets betänkanden
1984/85:26 om statsbidrag till missbrukarvård m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:151),
1984/85:30 om vård av vuxna missbrukare,

1984/85:31 om socialtjänstens insatser för unga lagöverträdare m. m. (prop. 1984/85:171) samt
1984/85:29 om avtal med Apoteksbolaget m. m. (prop. 1984/85:170).

Kammaren biföll talmannens förslag att ärendena skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 101 TREDJE VICE TALMANNEN:

Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan alla nu föredragna ärenden sluldebatterats.

Först upptas socialutskottets betänkanden 26, 30 och 31. I fråga om dessa betänkanden hålls gemensam överläggning.

Missbrukarvård, m. m.

Anf. 102 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Efter tio års utredande fattades 1980 i bred politisk enighet beslut här i riksdagen om en ny socialtjänstlag och lag om särskilda bestämmelser för vård av unga. Året efter antogs lag om vård av vuxna missbrukare. I samband med de besluten uttalade riksdagen att de tidigare långvariga och djupgående meningsmotsättningarna i fråga om förutsättningarna och formerna för en vård oberoende av samtycke av vuxna missbrukare har verkat förlamande på utvecklingen inom nykterhetsvården. Socialutskottet såg därför med särskild tillfredsställelse att det framlagts lagförslag som kunde vinna en bred politisk anslutning. Att klarhet vunnits om den grundläggande inriktningen och om reglerna för den framtida missbruksvården borde enligt utskottet underlätta vården och stimulera till utveckling av bättre behandlingsmetoder och vårdinnehåll.

Knappt hade dessa lagar trätt i kraft 1982 förrän det började rycka i partiernas förtöjningar vid denna överenskommelse. En viktig förutsättning för denna överenskommelse var att de nya lagarna skulle följas upp och utvärderas av en särskilt tillsatt beredning, socialberedningen. Redan nu kan väl sägas att vissa partier, främst moderaterna, har kapat förtöjningarna och att nu också regeringspartiet i och med propositionen om det s. k. mellantvånget gör vissa ändringar i överenskommelsen. Det skall sägas att det frestar på att stå fast vid den träffade politiska överenskommelsen i takt med att socialberedningens arbete drar ut på tiden. Det är utomordentligt angeläget att socialberedningen påskyndar sitt arbete, om det skall vara möjligt att rädda åtminstone de viktigaste ingredienserna i den grundläggande politiska enigheten från 1980/81.

Anledningen till att överenskommelsen håller på att spricka är självfallet att missbrukarvården inte givit det resultat som vi alla önskar. Det är den goda ambitionen och en pockande otålighet som spräckt den mödosamt uppkomna politiska överenskommelsen – åtminstone är det så jag vill tolka det. Det är inte fråga om någon konfrontation för dess egen skull.

Jag beklagar inte en livlig och intensiv politisk debatt om socialtjänsten och missbrukarvården. Men det vore olyckligt om denna debatt inriktade sig på formfrågor som kan ta musten ur en viktigare debatt om det praktiska arbetet, om behovet av goda resurser och om behovet av ideellt och frivilligt arbete i missbrukarvården.

Enligt socialtjänstlagen har kommunen ansvaret för att dess medborgare får det stöd och den hjälp som de behöver. När det gäller missbrukarvården innebär det att socialnämnden skall stödja den enskilde missbrukaren och se till att han eller hon får den hjälp eller vård som behövs för att komma från missbruket. I socialtjänstlagen stadgas också hur detta skall gå till. Socialnämnden skall verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden och i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Om hänsynen till den unges bästa motiverar det, skall socialnämnden sörja för vård och fostran utanför det egna hemmet.

Detta har emellertid inte ansetts tillräckligt. Regeringen föreslår därför nu att detta socialnämndens ansvar skrivs fast ännu tydligare. Man skall nu med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen bland barn och ungdom, som har visat tecken till en ogynnsam utveckling. Denna precisering kan möjligen uppfattas som kritik mot socialnämnder som inte i tillräcklig grad har tagit sitt ansvar. Det är tråkigt att en sådan ändring har ansetts nödvändig, men jag har för min del ingen invändning mot att den görs.

Ett viktigare förslag till ändring i den aktuella propositionen är tillägget till LVU. Med stöd av detta tillägg ges i fortsättningen socialnämnden rätt att besluta att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson och att den unge missbrukaren skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. När ett sådant beslut fattas skall det finnas en behandlingsplan för missbrukaren.

Denna bestämmelse, som har kallats mellantvång, har vållat stor uppståndelse och väckt många protester. Förslaget kommer ursprungligen från narkotikakommissionen medan socialberedningen, som ju har att utvärdera missbrukarvården, motsatt sig denna utvidgning av LVU. Invändningen från dem som protesterat är att utvidgningen skulle vara ett allvarligt avsteg från socialtjänstens frivilliglinje. Det kommer in ett nytt moment av tvång, som kan störa relationerna mellan vårdgivare och missbrukare, menar man.

Jag tycker att det mot denna bakgrund är angeläget att slå fast att reformen av lagstiftningen från 1980/81 i allt väsentligt ligger fast. Insikten att all framgångsrik missbrukarvård måste bygga på förtroende mellan missbrukare och vårdgivare ändras inte av detta tillägg, liksom inte heller insikten att en framgångsrik behandling förutsätter att missbrukaren är motiverad att underkasta sig behandling. Jag vill därför för min del tolka denna utvidgning av LVU så att det är ett nytt verktyg som tillhandahålles, men inte en rekommendation om att det till varje pris skall användas. Det måste också i fortsättningen bli en bedömning från fall till fall, om en användning av det s. k. mellantvånget är till gagn för en framgångsrik behandling eller ej.

Skulle det vara så som många socialarbetare hävdar, att föreskrifter om

kontaktperson eller tvång att delta i behandlingsprogram skulle förstöra förtroendeförhållandet mellan vårdare och missbrukare, så bör naturligtvis inget beslut om att tillgripa mellantvånget tas. Å andra sidan tror jag att det i vissa lägen kan finnas ett starkt behov av att kunna försäkra sig om regelbunden kontakt med missbrukaren.

Den goda ambitionen bakom förslaget och socialutskottets tillstyrkan av förslaget är att komma till rätta med ett begynnande missbruk på ett tidigare stadium. Om behandlingen inte ger effekt och missbruket tilltar, känner naturligtvis både ansvarig socialsekreterare – för att inte tala om föräldrar och anhöriga – sig maktlösa och förtvivlade. Att bara invänta den dag då kriterierna enligt gällande LVU är tillämpliga kan vara att passivt åse hur missbruket tilltar och den unge bryts ned.

Ett effektivare behandlingsarbete i öppna former i samarbete och i samförstånd med den unges föräldrar kan i bästa fall dessutom leda till att ett hårdare tvång undvikes. Det kan vara en öppen fråga i vilken utsträckning mellantvånget kommer att tillämpas. Klart är att det inte kan ersätta en utveckling av behandlingsmetoder, som diskuterats fram med samtycke av missbrukaren. Jag tror inte för egen del att man skall ställa förväntningarna alltför högt när det gäller den förbättring som kan inträda i missbrukarvården tack vare mellantvånget. Men jag har kommit fram till, att vi inte kan ta på vårt ansvar att låta bli att pröva också denna väg att hjälpa ungdomar som hamnat i drogträsket.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkande nr 31 i dess helhet.

När det gäller vård av vuxna missbrukare föreligger inga ändringsförslag från regeringens sida men däremot ett antal motioner. Det är inte minst i där berörda avseenden som irritationen stiger över att socialberedningens arbete drar ut på tiden. Vi skulle behöva få utvärdering av frågor som rör vårdtidens längd, inledande sjukhusvård m. m. Vård utan samtycke kan med stöd av LVM ges högst två månader. Därefter måste särskilt beslut tas om förlängning. Tvångsvården skall redan dessförinnan upphöra så snart syftet med vården uppnåtts. Jag har förstått det så, att en missbrukare tas ur "LVM-vård" så fort det är möjligt eller när missbrukaren insett behovet av att genomgå ett behandlingsprogram. Om missbrukaren inte är motiverad biter inget behandlingsprogram, om missbrukaren är motiverad behövs inget tvång.

Tvånget kan behövas i ett inledande skede för att lyfta missbrukaren ur ett gravt missbruk. Och ett visst tvång kan behövas under senare skede för att kvarhålla missbrukaren i behandlingen. Det är här tanken på kontraktsvård kommer in. Även den missbrukare som insett behovet av behandling och är motiverad att genomgå den har svårt att hålla denna motivation vid liv. Det kommer kriser, då han eller hon avviker från behandlingen trots insikten att de gör sig själva skada. Drogen är starkare än deras egen fria vilja.

I sådana situationer skulle ett frivilligt ingånget kontrakt, som ger vårdgivaren möjlighet att kvarhålla eller återföra missbrukaren till behandling med tvång, vara en annan form av mellantvång än den jag nyss tog upp

och som rörde LVU. Jag menar därför, att tillkomsten av LVM inte har inneburit att tanken på kontraktsvård har blivit överspelad. Det är skada, att inte regeringen och regeringspartiet har kommit till samma slutsats. Det finns nämligen ett lagförslag förberett sedan länge, som ligger och samlar damm någonstans i kanslihuset. Det krävs därför ingen större arbetsinsats att förelägga riksdagen ett förslag, som ger en laglig grund för att i frivilliga former ingå ett juridiskt hållbart kontrakt om vård.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 9 i socialutskottets betänkande 30 och i övrigt till utskottets hemställan.

Vad slutligen gäller betänkande nr.26 om statsbidrag till missbrukarvård vill jag där endast kommentera en fråga, nämligen möjligheten för enskild och ideellt inriktad missbrukarvård att också i fortsättningen få statsbidrag. Moderaterna hävdar i en reservation att det inte finns anledning att ändra statsbidragssystemet därför att det skulle kunna äventyra stödet till ideell missbrukarvård. Samtidigt säger man att det specialdestinerade statsbidraget för missbrukarvård borde avvecklas.

Om detta kan man ju säga att det är svårt att hävda att statsbidraget skall vara mer generöst gentemot enskilda initiativ och samtidigt hävda åsikten att det skall tas bort. Men det är angeläget att slå fast att det nya statsbidragssystemet har fått en utformning som underlättar fortsatt utveckling av socialtjänsten, bl. a. genom ökade möjligheter för kommunerna att satsa på nya vårdalternativ. Utskottet konstaterar att den ideellt inriktade missbrukarvården ofta är den som står för nytänkande och utveckling när det gäller behandling av missbruksproblem. Det är bl. a. av det skälet som vi i folkpartiet kan tillstyrka det nya statsbidragssystemet – nämligen därför att det underlättar för kommunerna att ge stöd till ny verksamhet och därmed till ideellt inriktad verksamhet. Innan vi tog ställning för det nya statsbidragssystemet hade vi kontakt med människor som bedriver missbrukarvård på ideell grund för att förvissa oss om att de inte såg något hot om försämring i det nya statsbidragssystemet. Vi har alltså försäkrat oss om att så inte är fallet. Vi är tvärtom angelägna att i än större utsträckning kunna utnyttja ideellt baserat arbete för missbrukarvården. Men det förutsätter naturligtvis att man har ett statsbidrag att diskutera.

I en annan reservation från moderaterna yrkas avslag på regeringens förslag till bidrag till driften av hem för vård eller boende. Motivet är att staten inte har råd att ge bidrag till denna verksamhet. Den bör i sin helhet bekostas med kommunala medel. Moderaterna har lagt fram flera förslag med samma innebörd. Jag vill här bara upprepa vad jag i tidigare debatter sagt om dessa förslag, nämligen att det förutsätter en överenskommelse med kommunerna. I annat fall riskerar man att försämra den verksamhet till vilken statsbidragen utgår. Det är därför inte möjligt för staten att ensidigt radikalt förändra statsbidragsgivningen, såsom moderaterna föreslår.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i socialutskottets betänkande nr 26 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 103 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande beröra utskottsbetänkandena 1984/85:26 och 30 från socialutskottet. I det aktuella betänkandet 26, som bygger på regeringens proposition 1984/85:151 om statsbidrag till missbrukarvård, återfinns tre moderata reservationer, till vilka jag inledningsvis yrkar bifall.

Förändringen av systemet med statsbidrag till missbrukarvården har åstadkommit tämligen omfattande oro ute bland vårdpersonalen. Bakgrunden till denna oro är enligt min mening inte särskilt svårförstådd.

Under många år har det funnits en växande övertro på missbrukarvård i öppna former. Det kan nog vara på sin plats att genast deklarera: Om denna vård hade varit effektiv och bra, skulle naturligtvis inga eller mycket få slutna vårdplatser finnas för missbrukare.

Nu är den öppna missbrukarvården behäftad med en rad brister och komplicerande faktorer, inte minst i form av förekomsten av "kompisar" och centralt belägna systembolag. Jag skall, herr talman, inte föra det resonemanget längre, men det finns förvisso ytterligare en rad komplicerande faktorer.

Vi måste sammanfattningsvis konstatera att den öppna missbrukarvårdens framgångar inte leder till något historiskt minnesmärke. Snarare har den öppna missbrukarvården kommit att föras åt sidan i prioriteringen på socialbyråerna.

Barnavård, akuta insatser, familjer i kris, skrivandet av långa föredragningspromemorior och annat har lett till att missbrukarvården fått en undanskymd plats.

Missbrukarna har också i en allt större utsträckning farit illa, och genom införandet av komplicerade lagar med domstolsförfaranden och annat har de råkat in i ett socialt förfall utan like.

Intill denna dag har statsbidraget till missbrukarvården varit "skyddat", eller "öronmärkt". Det har fullt ut gått in i den slutna verksamheten. Vi moderater noterar i vår motion att detta faktum medfört att den svenska missbrukarvården ute på institutioner tagit stora och viktiga kliv framåt.

I det internationella perspektivet intar svensk missbrukarvård numera en ledande ställning, och jag tror mig våga påstå att det är inom få områden på den sociala sektorn som framgångarna varit så påtagliga som just här.

Nu skall "öronmärkningen" tas bort. Det står inte i överensstämmelse med socialtjänstlagen att ha det på det sättet. Nu skall, enligt propositionen, sluten och öppen missbrukarvård konkurrera om statsbidraget.

Herr talman! Jag kan redan i dag se förloraren i detta slag – den slutna missbrukarvården. En fortsatt utveckling av denna vård tycks inte stå i överensstämmelse med socialtjänstlagen och dess målsättning. Föredragande statsråd aviserar också att en omstrukturering är att vänta och föreslår ett särskilt omstruktureringsbidrag för att vissa avvecklingskostnader skall täckas. Detta står i propositionen.

Det är således en modern missbrukarvård, bort från institutionerna, som vi har att vänta oss. Jag är emellertid övertygad om att resultatet av den nu

föreliggande propositionen blir i huvudsak två ting:

1. Vårdhuvudmännen, dvs. kommunerna och landstingen, kommer naturligtvis att så snart som möjligt avbryta vårdavtal med utomstående vårdgivare och på det sättet rädda verksamheten vid sina egna institutioner. Därmed försvinner utvecklingsdelen, och kvar blir den uniforma och tämligen stela kommunala vårdpedagogiken.

2. Kvar blir en omodern och stagnerande missbrukarvård, som på goda grunder kan utgöra ett avskräckande exempel i framtiden. För att garantera denna utveckling ger regeringen ett särskilt stöd till de gamla "hårdtorkarna", som vi alla har önskat lägga till historien.

Vi moderater har svårt att se vilken genomtänkt politik det ligger i denna proposition och i utskottsmajoritetens uppslutning omkring propositionen. Vi har också svårt att se vilken social tanke som har varit avgörande. Vi har dess värre inte i utskottsmajoritetens skrivning kunnat se något uttryck för solidaritet och medkänsla med alla dem som i framtiden kan behöva få en modern och god institutionell vård.

Vi moderater redogör för vår inställning i reservation 2. Institutionsvården, som nu efter huvudmannaskapsreformen har blivit en angelägenhet för kommuner och för landsting, bör också driftsmässigt överföras till huvudmännen. Vi önskar inte att detta skall ske omedelbart, men en övergång måste ändå påbörjas. Vi moderater menar att en rad gamla och tunga institutioner inte bara bör utan snarare skall avvecklas. Missbrukarvården i dag – och möjligen också i morgon – kräver lätta och tämligen små enheter med en effektiv, genomtänkt och kompakt pedagogik. Korttidsbehandlingen vinner alltmer gehör och kan vara en linje för framtiden. Därmed kan en avveckling av specialdestineringen genomföras, och genom att kommunerna åläggs att bedriva en institutionell vård finns det garantier för den institutionella vårdens fortbestånd och utveckling.

Herr talman! Sedan jag nu har behandlat socialutskottets betänkande 26 övergår jag till utskottets betänkande 1984/85:30 om vård av vuxna missbrukare. Till detta betänkande har fogats tio reservationer, och vi moderater återfinns som undertecknare av dem alla. Jag ber därför att få yrka bifall till samtliga reservationer.

I dessa reservationer återkommer vi moderater till gamla välkända yrkanden, som ofattbart nog inte tycks vinna majoritetens bifall.

Vi hörde tidigare utskottets värderade ordförande tala om vilka påfrestningar och slitningar det innebär att socialberedningen inte lägger fram sina utvärderingar. Jag vill gärna understryka denna del av Ingemar Eliassons anförande.

I mitt anförande skall jag beröra två av reservationerna. I reservation 1 tar vi upp skyddet för tredje man såsom ett incitament för ingripande jämlikt lagen om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Vi är nämligen av den alldeles bestämda uppfattningen, att när en person på grund av sitt alkoholmissbruk börjar bli farlig för sin omgivning är han också i behov av vård. Nu vill majoriteten överlämna den man som exempelvis grovt misshandlar sin hustru till allmän domstol för handläggning av fallet enligt

brottsbalken. Den som är alkoholskadad skall förvägras vård och överlämnas för att straffas i första hand.

Stundom brukar ordet cynisk uttalas om den moderata socialpolitiken. Jag är inte beredd att ta detta ord i min mun i dag, men majoritetens inställning till alkoholmissbrukare kännetecknas i varje fall inte av någon omtanke och något socialt engagemang.

I reservation 2, slutligen, tar vi moderater upp ett krav som vi har framfört år efter år, nämligen att sociala skador skall kunna utgöra grund för vård enligt LVM. Detta yrkande har också år efter år avvisats.

När en man fullständigt ruinerar sig och sin omgivning, super upp allt av värde, tömmer hemmet på den ena familjeklenoden efter den andra, på minnen och historia, när allt går till sprit, är det en helt acceptabel grund för omhändertagande, men enligt majoriteten är det en helt acceptabel ordning. När er högt ombesjungna öppna vård inte klarar av fallet, vad gör ni då? Jag anser att det är nära nog en skamfläck i vår sociallagstiftning att en människa som åsamkar sig och sin omgivning omfattande och kanske livslånga sociala skador inte skall kunna omhändertagas.

Herr talman! Vi moderater kan inte ställa upp på den nu drivna politiken, som offrar missbrukaren men som tillfredsställer principer och program. Vi är beredda att år efter år, ända fram till dess att socialberedningens betänkande i alla delar ligger på vårt bord, driva dessa reservationskrav vidare.

Anf. 104 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att ta upp frågan om statsbidrag till missbrukarvården och frågan om vård av vuxna missbrukare. Gunnar Elm kommer senare att beröra de frågor som gäller insatser för unga lagöverträdare m. m.

Tyngdpunkten i arbetet på missbruksområdet måste givetvis ligga på de förebyggande insatserna. Här får inga ansträngningar sparas. Missbruket av alkohol och narkotika leder, som alla vet, till stort personligt lidande, många familjetragedier och dessutom enorma samhällskostnader.

För oss i centerpartiet är det naturligt att staten, som ansvarar för spritförsäljningen och tar skatteintäkterna på densamma, också tar sitt ansvar för missbrukarvården genom bidrag till kommunerna. Vi hävdar i många sammanhang att man bör decentralisera beslutsfattandet till kommunerna och att staten skall medverka till att öka kommunernas frihet att utnyttja de egna resurserna. Den statsbidragskonstruktion som nu föreslås är, sägs det, tänkt att bidra till ett ökat kommunalt handlingsutrymme. Vi har därför från centern inte haft någon erinran mot förslaget – jag tror att Göran Ericssons farhågor i det här sammanhanget är betydligt överdrivna. Jag yrkar därför bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26.

Betänkande nr 30 handlar i första hand om vård mot den enskildes vilja. De allra flesta är numera överens om att tvångsvård är något man tillgriper endast i undantagsfall. Antalet omhändertagna med stöd av lagen om vård av vuxna missbrukare, LVM, är också tämligen litet. Att tvångsvård alltid har

som motiv att hjälpa den enskilde bör vara en självklarhet. Det är också mot den bakgrunden man skall se de olika motionskrav som aktualiserats. Syftet med LVM är att ge missbrukaren en möjlighet att komma ifrån sitt missbruk. Lagen förutsätter att det skall vara fråga om ett mycket massivt och väldokumenterat missbruk. Många som tas om hand med stöd av LVM befinner sig i ett så utomordentligt dåligt tillstånd, att den vårdtid som lagen tillåter är alldeles för kort. Det har visat sig att det inte är möjligt att färdigbehandla en svårt alkoholiserad person eller en narkoman på de fyra månader som nu är maximitid. Och det är inte heller säkert att det går att motivera honom eller henne för den frivilliga vård som skulle vara ett bättre alternativ.

För att ge missbrukaren en rejäl chans till rehabilitering har i en centerpartimotion av Karin Söder och Rune Gustavsson föreslagits att vårdtiden skall kunna förlängas upp till ett år. Utskottet hänvisar till att socialberedningen skall se över frågan. Givetvis kan man invänta den beredningen, men vi menar från centern att behovet av att förlänga vårdtiden är så klart att man redan nu bör kunna fatta beslut i frågan.

I samma centermotion föreslås också att socialtjänstlagen skall ändras så att det blir möjligt med s. k. kontraktsvård. Det gäller alltså fall där missbrukare frivilligt söker vård men förbinder sig till en viss behandlingstid. Under den tiden skall det vara möjligt att lägga in frivilliga program och åtgärder.

Utskottsmajoriteten menar att frivillig kontraktsvård inte är behövlig utan att syftet kan tillgodoses inom LVM. Den uppfattningen är svår att förstå, eftersom det inte rör sig om samma målgrupper. Kontraktsvården är ju tänkt att gälla människor som ännu inte fått ett så svårt missbrukstillstånd att de är aktuella för LVM. De skall i stället kunna få hjälp så att de inte hamnar i en sådan situation.

Herr talman! Jag vill gärna deklarera att jag känner en del sympati för de synpunkter som tas upp i reservation nr 3 och som gäller frågan var utredning och ansökan om LVM skall ligga. Det konstateras i reservationen att det är socialnämnden som har kännedom om ärendena. Jag vill tillägga att det har visat sig att länsstyrelserna i en del fall har helt otillräckliga resurser. Det finns exempel på att ansökningar blivit liggande både två och tre månader i väntan på avgörande. Med tanke på att det oftast är fråga om synnerligen akuta vårdbehov är detta naturligtvis helt otillfredsställande. Jag förutsätter därför att socialberedningen noga ser över också den här frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5 och 9 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 105 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till vpk-reservationerna 1, 2, 3 och 8 i betänkande 31.

När en viktig reform har genomförts, kommer efter några år alltid en politisk reaktion. Då har motståndarna hunnit samla sig. Då har propaganda lagts upp, fördomar spritts, pengar mobiliserats. Det är då det gäller att stå

fast, att inte låta lura sig, att slå tillbaka.

Varför genomförde vi den nya socialtjänsten? Den genomfördes därför att det fanns en hundraårig erfarenhet av tvångs- och repressaliesystemet. Man visste att detta system var ett klassamhällets kännetecken. Man visste att tvångssystemet gjort fiasko. Man visste att det ledde till förnedring och spridde kring sig en anda av människoförakt.

Socialtjänsten genomfördes därför att erfarenheten visade att repressaliemetoden inte kunde användas i social problematik. Graden av stränghet i lagarna står inte i något land i samband med missbrukets utbredning. Lagens hot fungerar till nöds mot knarkprofitören. Men det fungerar inte mot en människa vars livssituation bryter samman.

Socialtjänsten genomfördes därför att man insåg att social utslagning och utstötning inte bara hade med individen att göra utan med ett system av omständigheter och relationer, som också måste ändras. Repressalier mot individen hindrade de allsidiga åtgärder som alltid måste till.

Socialtjänsten genomfördes därför att man förstått att i en demokrati grundlagen också måste gälla för de mest nedtryckta. Att respektera just deras medborgerliga fri- och rättigheter var rent av särskilt viktigt både för rehabiliteringen och för människosynens utveckling i samhället.

Socialtjänsten genomfördes därför att man i behandlingsarbetet insett att hot och repressalier aldrig kunde ge någon den styrka som måste till för att övervinna ett destruktivt livsmönster, vållat av svag identitet, ångest inför äkta relationer och brist på tilltro till omgivningen. Hot uppifrån hjälper i själva verket individen att dra sig undan ansvaret för den egna situationen. Repressalier skapar flykt, förljugenhet och subkulturer.

Socialtjänstlagen och dess principer var ett stort civilisatoriskt framsteg. De visade sig också framgångsrika. Överallt där man arbetar aktivt har man ett annat grepp på problemen än förr. Det växande förtroendet har både förbättrat insatsernas effektivitet och hjälpt folkrörelserna i deras arbete.

Allt detta vet de reaktionära. Det finns inget socialt behov av den föreslagna lagändring som kallats mellantvång. Därför har man varit tvungen att skapa ett konstlat politiskt behov. Genom att skapa en hetskampanj inför valet skall man underminera försvaret av socialtjänsten, speciellt inom det socialdemokratiska partiet. Sådan är taktiken.

Där har reaktionen framgång. Den har fått regeringen att tro att om man går de reaktionära till mötes, då tar man vinden ur deras segel. Det är ett klassiskt politiskt misstag. I själva verket stärker man deras vind genom att erkänna deras falska argument.

Det är just detta som är det mest tragiska av allt – att regeringen själv använder de falska argumenten mot socialtjänsten. Man påstår att det finns behov av ytterligare tvångsåtgärder, trots att de tre storstadskommunerna, där man har de största problemen, inte vill ha dem. Man bidrar till intrycket att socialtjänsten är slapp – denna socialtjänst som varje år administrerar stöd och åtgärder visavi 25 000 barn och unga. Man påstår att man vill rädda unga undan kriminalvården med hjälp av detta mellantvång. Men vore det så att praxis i domstolarna berodde på socialtjänstens brister, då skulle detta

speglas i alla åldersklasser under 21 år. Men det gör det inte. Det är alltså inte så att socialtjänstens brister gör domstolarna strängare. Det är det allmänna politiska klimatet som gör domstolarna något hårdare mot de allra yngsta. Sedan används detta för att motivera hårdnande bestämmelser även inom socialtjänsten. Så är cirkelbevisningen ordnad och reaktionen i gång.

Men det är inte det begränsade s. k. mellantvånget som är den stora faran. Dess praktiska betydelse blir sannolikt mycket begränsad. Den största faran är att man bryter mot en princip som man en gång gjorde till socialtjänstens ryggrad. Det betyder nämligen att man påverkar det allmänna sociala klimatet. Man legitimerar hårdare och hänsynslösare behandling av människor som har det svårt. Man bryter ett spirande förtroende. Man belönar och legitimerar kommuner och förvaltningar som har en dålig socialtjänst. Och man försvårar för de kommuner där man har en god utveckling och en aktiv socialtjänst.

Jag vill därför fråga socialutskottets ledamöter: Förstår ni inte att ni på sikt undergräver socialtjänsten? Förstår ni inte att ni legitimerar de vulgära demagoger och frälsningsprofeter som vill göra mellantvånget till en murbräcka med vars hjälp de sedan ytterligare skall vrida hela den socialpolitiska utvecklingen tillbaka? Det är dem ni ger anledning att brista ut i jubel i dag. De har vunnit sitt första steg. Och inser ni vad sorts idéer ni därmed uppmuntrar? Där har vi en profet som påstår att det finns en viss procent psykopater, som det är en dålig affär för samhället att satsa på. Där har vi en annan profet som tycker att narkotikamissbrukare borde sättas på en ö för att knarka ihjäl sig. Och där har vi det senaste stjärnskottet i denna bransch – han som säger att det finns inga arbetslösa, det finns bara arbetsovilliga. Vad tror ni ledamöter i socialutskottet händer om detta slags människosyn uppmuntras? För med era medgivanden åt reaktionen uppmuntrar ni ju profeterna till nya ansträngningar. Det är den politiska verkan av ert ställningstagande för mellantvånget.

Jag vill slutligen fråga utskottets socialdemokrater: Ni sitter i ett utskott där socialdemokraterna och vpk har majoritet. Ni skulle kunna använda den majoriteten för att försvara och utveckla socialtjänsten. Hur känns det då att på s. 12 i socialutskottets betänkande 31 skriva att alla socialdemokratiska motioner och vpk-motioner i den här debatterade kärnfrågan skall avslås? Samtidigt skriver ni att ni tillgodoser alla borgerliga motioner. Vilka politiska krafter tror ni att ni tjänar med dessa ryggradslösa bugningar åt höger?

Jag vill därmed fråga regeringens företrädare: Ser ni inte hur de bestämmelser ni nu föreslår har två mycket grundläggande fel från kontakt- och behandlingssynpunkt?

För det första: Om man i en kontaktsituation börjar använda föreskrifter, övergår man alltid från ett förtroendeklimat till en form av konfrontationsklimat. Det sannolika är då, att åtgärderna ökar den unges benägenhet för flykt, undandräkt och förljugenhet. Jag har alltså inte uppnått någonting i mitt sociala arbete. Inför den unges undandragande finns sedan inga sanktioner stadgade. Hur skall jag då upprätthålla auktoriteten för mitt handlande? När jag har använt de här åtgärderna har jag ju skapat ett auktoritetsproblem som

inte tidigare fanns. Jag kan upprätthålla min auktoritet bara genom upptrappning, bara genom ett ytterligare skärpt hot. Följden blir alltså att jag griper till tvångsåtgärder snabbare än eljest. Och själva tvånget får då en annan funktion än vad det skall ha enligt socialtjänstlagen, nämligen att bryta ett akut farotillstånd. Det blir ett straff för ett beteende, det blir en åtgärd som jag tvingas vidmakthålla längre än annars. Men med detta handlande ger jag ingen motkraft och ingen insikt åt en rädd, kontaktlös och i sin identitet starkt försvagad människa.

För det andra: Hela lagens hot riktas mot den unga människan. Uppmärksamheten fokuseras kring den unges yttre beteende. Hela ansvaret för situationens utveckling läggs på just denna faktor. Det är ett orimligt synsätt. Just för unga människor gäller ju som alla vet i särskild grad att de är betingade av uppväxt och livsförhållanden. Det strider mot erfarenheten att utgå från enbart den unges beteende. Bland dem som nu vårdas enligt LVU är det 75 % ungefär för vilka orsaken är brister i hemmiljön. Att bortse från detta är ett mycket allvarligt metodiskt fel.

Herr talman! Den första stormsvalan från den sociala reaktionen flyger i kväll in över landet. Det är en liten svala och dess betydelse kommer säkert att bli begränsad. Men det är ändå den första vändningen till det negativa i en tidigare positiv utveckling. Det ankommer nu på oss, som vill se en socialpolitik som syftar framåt och inte bakåt, att trappa upp striden. Vi må vara socialdemokrater, vpk:are eller borgerliga, som har förblivit trogna det sociala frisinnet. Vi skall avslöja den nymoralism som inget annat är än sockerglasyr på social brutalitet. Vi skall hindra att Sigurdsens lagändring tillämpas i praktiken.

Jag vill därför börja med att uppmana de kommuner som är trogna socialtjänstens anda, att gå ut och offentligt deklarera att de inte tänker tillämpa Sigurdsens lag. Gå ut och säg till människor, att här förpassar vi mellantvånget till den historiens papperskorg där det redan före sitt ikraftträdande hade sin sanna hemvist. Gå ut och säg till människor, att till den här byrån, till den här förvaltningen kan ni fortfarande komma utan rädsla för att bli utnämnda till hopplösa psykopater. Hit kan ni komma utan att bli hånade därför att ni är arbetslösa. Här ställs alla krav utifrån en grundval av respekt och tilltro, och här skall vi aldrig psyka er genom att sitta och tala om er i trejde person, medan ni är närvarande. Här råder inte överhet, utan solidaritet. Här härskar inte hysteri, utan rationalitet. Här är du inte ett behandlingsfall, som vi förfogar över genom föreskrifter och annat. Här är du en medborgare med rätt till stöd, men också med ett eget ansvar för ditt liv.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 106 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag skall behandla socialutskottets betänkande nr 31, som rör socialtjänstens insatser för unga lagöverträdare m. m.

Jag skall först och främst be att få framföra min respekt och mitt tack till statsrådet som haft civilkuraget att lägga fram den här propositionen, vilken är en förnuftig, riktig och i djupaste mening människovänlig proposition.

Ingemar Eliasson sade någonting om att vi från början hade varit ganska eniga och att man nu satt i gång att kapa förtöjningarna. Men moderata samlingspartiet har ända sedan socialtjänstlagens och LVU:s tillkomst rott omkring i sin egen lilla men mycket sjösäkra båt. Och vi har väntat på att något sådant här skulle inträffa eftersom vi sett att det – trots all den retorik vi fick höra här för en stund sedan – inte har fungerat såsom vi ville att det skulle fungera.

Vi har alltså ett flertal gånger begärt vidgade och mera nyanserade möjligheter för socialtjänsten att ingripa i tid när ungdomar kommer i dåligt sällskap eller börjat missbruka droger eller begå kriminella handlingar. Varje regering har i alla fall hittills undvikit att ingripa. Därtill har de varit förledda av några "flummiga" överlevande från 1960-talet. Ett resonemang har gått ut på den s. k. stämplingsteorin. Kriminologen Johannes Knutsson har definierat denna teori så här: "Teorin ger en enkel och attraktiv lösning på ett svårt etiskt dilemma. Genom att det är omgivningen som orsakar avvikarens beteende, går denne fri från ansvar. Man skall dessutom inte vidta några åtgärder, eftersom dessa endast förvärrar sakernas tillstånd. Detta innebär att man slipper ta ställning till obehagliga beslut om eventuellt ingrepp mot avvikaren." Egentligen är detta också en form av bristande civilkurage, och man har på något sätt "ideologiserat" fegheten.

Det tvång som man talar om har hela tiden fått representera det otäcka, det reaktionära, det inhumana, det repressiva och det negativa medan frivilligheten har fått stå för det fina, det humana, det solidariska och den s. k. positiva människosynen. Men ett annat ord för tvång i det här sammanhanget är nödvändighet. Vår vardag är ju fylld av tvingande situationer, och i demokratisk ordning har regering och riksdag genomfört reformer som är tvingande men vars syften och effekter är positiva, t. ex. den allmänna skolplikten, trafikregler, arbetarskydd och att man genom skatt skall bidra till sjukvård, utbildning samt barn- och äldreomsorg.

Tvånget är inte alltid riktat mot en enskild. Eftersom tvånget också innebär en skyldighet, kan det lika väl gälla en myndighet. Det är önskvärt att det i en sociallag klart skall framgå den enskildes rättigheter. Och dessa rättigheter skall motsvaras av lika klart angivna skyldigheter för den sociala myndigheten. Det är helt uppenbart att det i dag finns många och omfattande problem som inte kan bearbetas och lösas om man helt skall förlita sig på den här frivilligheten.

I moderaternas motion i detta sammanhang slås fast att det i en social lag som omfattar barn och ungdom klart måste anges samhällets skyldighet att skydda de unga som på grund av miljön de lever i eller genom sitt eget beteende riskerar att utvecklas ogynnsamt. Målet måste vara att förebygga störningar och skador. Man räknar därvidlag med ett fortlöpande samarbete mellan socialtjänstens barnomsorg, barnhälsovården, fritidsverksamheten och skolan. Men socialtjänsten har ett specifikt ansvar. Den lag som

tillämpas måste därför vara utformad så att både socialtjänstens företrädare och den enskilde själv kan utläsa under vilka förutsättningar lagen skall och kan användas samt vilka åtgärder som kan komma i fråga. Hela tiden skall det vara lägsta erforderliga omhändertagandenivå som gäller. Man skall inte bara kortsiktigt häva missförhållandena utan arbeta ambitiöst och långsiktigt. Socialvården har alltid haft den ofrånkomliga dubbla rollen att dels ge service och förebygga problem, dels vidta åtgärder oberoende av samtycke för att ge den enskilde behövlig vård och behandling. Man måste hålla på de sociala trafikreglerna.

Socialtjänstens tidiga ingripande måste vara kopplat till upptäckten. Därför är det nödvändigt att myndigheter som har en verksamhet som berör barn och ungdom använder sig av 71 § socialtjänstlagen. En tvångsåtgärd innebär inte alltid att man skiljer den enskilde från hans egen miljö. Allting skall ske i samråd med föräldrarna när det går och med dem som över huvud taget har ansvaret för barnet.

Vi har fått gehör i utskottet för flera av våra förslag. Andra partier har kommit med motsvarande förslag. Vi har en reservation gemensam med centern. Utskottet har blivit så enigt som det över huvud taget var möjligt. Det är vi alla glada över och uppskattar.

Vi har emellertid ansett oss nödgade att foga fyra reservationer till utskottets betänkande nr 31. Två av dem tas upp i detta sammanhang. En har vi avgivit gemensamt med centern. Den omnämndes av Rosa Östh. I denna reservation hävdar vi att man bör "kunna besluta om vård innan den unges situation hunnit försämras därhän att den uppfyller kriteriet 'allvarlig fara' ". Vi anser således att "fara" för den unges hälsa eller utveckling bör vara tillräckligt för vård enligt LVU även då det gäller ungdomar. I lagtexten räcker det med "fara" i stället för nuvarande "allvarlig fara".

Den andra reservationen som jag vill ta upp gäller vårdtiden. LVU är skriven så att för en förlängning av vårdtiden i princip fordras motsvarande missförhållanden som när vården inleddes. Det kan ändå inte vara rimligt. Ungdomarna själva säger ofta att nu klarar de sig. De har kanske många gånger för stark tilltro till sin egen ståndaktighet när det gäller trycket från kamrater och andra. Då är det risk för att de misslyckas. I vår reservation uttalar vi: "Inom ramen för LVU bör därför stadgas en längsta vårdtid om tolv månader, som kan förlängas beroende på uppnått behandlingsresultat och inte med hänsyn till den unges vid prövningstillfället medicinska och psykiska status."

Vi har även avgivit ett särskilt yttrande, vari vi framhåller att det hade varit önskvärt att gå längre, men de föreslagna åtgärderna är ändå ett steg i rätt riktning. Vi bör hälsa med tillfredsställelse dels statsrådets initiativ, dels den enighet som vi har lyckats uppnå i utskottet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5, 6 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 107 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle inte ha kunnat önska mig en bättre levande illustration till det jag sade tidigare än just Blenda Littmarcks anförande. Detta är precis vad jag har hävdat: Nu jublar den extrema högern över att socialdemokratin har fallit på knä för den. Det är detta som är så djupt tragiskt.

Jag skall inte ge mig in i någon kommentar kring den respekt och det tack som Blenda Littmarck uttalar till statsrådet Sigurdsen. Damerna får ju senare i debatten tillfälle att omfamna varandra. Väl bekomme med den enigheten, får jag väl säga.

Jag vill ställa två frågor till Blenda Littmarck; jag tycker att hennes anförande är något ganska fantastiskt att höra i denna kammare.

Min första fråga är denna: Blenda Littmarck vill bifalla det s. k. mellantvånget med den motiveringen att socialtjänsten skall kunna ingripa i tid, som hon säger. Det gör den tydligen inte i dag enligt Blenda Littmarck. Det är en mycket märklig beskrivning av hur det går till. Som om det skulle behövas föreskrifter och tvång för att socialtjänsten skulle ingripa i tid! Vad tror Blenda Littmarck att socialtjänsten över huvud taget sysslar med? Den har haft 25 000 barn i åtgärder varje år de senaste åren. Den gör insatser för 11 000 barn och unga enligt socialtjänstlagen varje år och insatser enligt LVU för 8 000.

Nu säger Blenda Littmarck att socialtjänsten inte ingriper i tid, utan det behövs mera tvång. Har inte Blenda Littmarck sett att det finns en aktiv frivilligvård av mycket stora dimensioner? Ändå påstår hon att socialtjänsten inte ingriper i tid. Det är denna typ av försåtlig demagogi som högern bedriver. Jag tycker inte att den svenska socialdemokratin skulle gå på den.

Det är ju inte stadgat om några sanktioner, utan svaret på de här åtgärderna, som Blenda Littmarck nu vill hjälpa till att införa, blir ökat trots från den unge, undandräkt, rädsla eller liknande. Då har ni naturligtvis inget annat alternativ än att övergå till tvång.

Slutligen min andra fråga. Jag vill be Blenda Littmarck att noga och utan några undanflykter definiera sina begrepp. Vad menar hon med flummiga överlevande? Och vad menade hon när hon i en tidigare debatt talade om de gamla flummarna i socialberedningen? Vad är en flummare? För mig är det en utflippad människa med missbruksproblem som inte kan orientera sig i tillvaron. Menar Blenda Littmarck att ansvariga socialpolitiker är flummare i denna bemärkelse? Var snäll och definiera, och kom inte med sådana där diffusa beskyllningar!

Anf. 108 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Flummare kan vara både det ena och det andra. Ibland är det sådana som dväljs uppe i talekonstens rymder utan någon som helst förankring i verksamheten – och i verkligheten.

För övrigt tror jag inte att det lönar sig att Jörn Svensson och jag har en debatt om den här saken. Vi står på olika sidor. Han kommer inte att kunna övertala mig och jag inte honom.

Anf. 109 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Efter detta senaste prov på Blenda Littmarcks debattkonst kan jag upplysa henne om att jag inte alls är intresserad av att övertala henne. Jag är intresserad av att visa hur hennes tankevärld ser ut, denna reaktionens tankevärld ur vilken angreppen mot socialtjänstens tänkesätt och principer stammar i dag. Det är därför jag för den här debatten.

Nu fick vi någon sorts definition på flummare. Men jag måste be Blenda Littmarck fortsätta att definiera litet mer djupgående. Det går ju inte att säga som hon säger att flummare kan vara litet vad som helst. I stort sett alla som tycker annorlunda än Blenda Littmarck, de är flummare. Flummare är de som dväljs i någon sorts rymd, som hon säger. Vad menar hon med det?

Det är ju hon som dväljs uppe i en orealistisk rymd, för hon har inte förstått vilken ofantlig aktivitet socialtjänsten utvecklar utan tvång, utan hon säger att för att kunna ingripa i tid måste man ha mera tvång och mera föreskrifter. Men de 11 000 fallen av unga och barn som behandlas enligt socialtjänstlagen och de 7 700, nära 8 000 som jag sade tidigare, för vilka man gör insatser enligt LVU redan i dag – utan tvång –, är det inte att ingripa? Är det en passiv socialtjänst? Behöver den mera tvång?

Och är alla som är kritiska mot detta tvångstänkande flummare?

Vad menar Blenda Littmarck med flummare? Menar hon människor som fullständigt saknar förankring i tillvaron, människor som man inte skall ta på allvar, människor som det är på något sätt fel på psykiskt – vad menar hon?

Definiera detta begrepp – flummare – som ni inom högern ständigt kastar ur er mot än den ene, än den andre utan att förstå vad det är ni själva talar om!

Anf. 110 GUNNAR ELM (c):

Herr talman! I lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga föreslås i och med det framlagda betänkandet en del förändringar. Samhällets och socialtjänstens ingripanden för stöd och hjälp åt unga regleras ju både i denna lag och i socialtjänstlagen.

De föreslagna förändringarna har fortfarande en inriktning på vård och behandling i öppna former. I tillämpningen av lagar utvecklas olika praxis. "Insatser på lägsta möjliga omhändertagandenivå" är ett uttryck som förekommer. Detta leder till att man ser olika insatser som en trappa, där man successivt ökar insatsnivån. Det innebär ibland att man inte får barn och ungdomar att komma ur en sned eller felaktig utveckling, utan det blir en upptrappning i takt med att den insats man gjort inte varit tillräcklig.

Det är naturligtvis så att frivilliga insatser skall användas i första hand. I vissa situationer skulle dock en kraftfull insats på ett tidigt stadium enligt min mening få bättre effekt. Här måste lagen, och tillämpningen av den, vara sådan att socialtjänsten får handlingsfrihet för att kunna göra den bästa insatsen för den enskilde.

I två motioner från centern, nr 2726 och 3124, har vi tagit upp möjligheterna att ingripa enligt LVU. I lagtexten finns ordalydelsen "allvarlig fara". Här menar vi att "fara" skulle vara tillräckligt. På andra ställen föreslår utskottet att sådana uttryck som "uppenbart lämpligare" ändras till "lämpligare".

Utskottet skriver att man har förståelse för våra önskemål om möjligheter att ingripa på ett tidigt stadium för att hindra att ungdomar fastnar i missbruk eller annan asocial utveckling.

De som är i början av en "missbrukskarriär" saknar ofta insikt om sina behov av stöd och hjälp för att bryta missbruket. Uttrycket "allvarlig fara" tillåter inte ingripande i tidiga skeden – eller, om man vill uttrycka det på ett annorlunda sätt: det ger inte tillräckligt utrymme för ingripande i förebyggande syfte.

Med den inriktning som utskottet anger ser jag det som en självklarhet att man också gör den formella ändringen i själva lagtexten och stryker ordet "allvarlig" i uttrycket "allvarlig fara". Här kommer man annars även i fortsättningen att finna svårigheter att hävda nödvändiga åtgärder vid tillämpningen, då detta formellt prövas av länsrätterna. Jag säger inte detta därför att socialtjänsten inte skulle göra en mängd olika insatser i alla kommuner ute i landet, utan utifrån den utgångspunkten att det här kommer att bli en formell prövning, och då har ordalydelsen i lagtexten betydelse för dem som har att utföra själva prövningen.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till vår reservation nr 4 i betänkandet 31.

Anf. 111 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Från socialdemokratisk sida i socialutskottet har vi delat upp dessa betänkanden på det sättet att jag skall säga några ord om betänkande 26, som gäller statsbidrag, och betänkande 30, som gäller missbrukare, medan Aina Westin skall tala om betänkande 31, som rör det s. k. mellantvånget.

Jag tror att det är viktigt att från början slå fast att det som rör LVU gäller de unga. Det är där som tvångsåtgärderna diskuteras, och det har aldrig varit någon diskussion om huruvida vi skall använda tvång inom LVU. Det är en helt annan princip som diskuteras på den punkten.

LVM gäller äldre missbrukare. Det är en lång historia fram till det att vi fick lagen om dessa missbrukare.

Jag vill påminna om att det var en folkpartistisk regering som föreslog en vårdtid på en månad, medan vi i socialberedningen, som då blev tillsatt just för att se över denna lagstiftning, kom att föreslå högst två månader, med en möjlighet att öka det upp till fyra månader.

Hur byggde vi då upp denna lagstiftning? Vi sade att grunden är de principer som gäller för socialtjänstlagen. Det står helt tydligt: "De i 1 § socialtjänstlagen (1980:620) angivna målen för samhällets socialtjänst skall vara vägledande för all vård som syftar till att hjälpa enskilda människor att komma ifrån missbruk av alkohol eller narkotika. Vården skall bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samverkan med den enskilde."

Det betyder att allting skall göras som kan göras inom den frivilliga ram som socialtjänstlagen anger.

Men det finns tillfällen då vi måste gå in med tvång – det var vi helt på det klara med. Som alla vet var det långa diskussioner – de pågick i tio år – om hur detta skulle utformas. Den regering som lade fram propositionen var en borgerlig regering. Vi kom fram till att man får besluta om tvångsvård om den enskilde "till följd av missbruket utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara" eller "till följd av missbruket kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående". Jag betonar det sista, eftersom Göran Ericsson säger att det är cyniskt att något sådant inte finns med – men det står alltså i lagstiftningen.

Diskussionen gällde huruvida detta skall finnas inom den sociala lagstiftningen eller om skyddet skall ligga inom kriminalvården eller polisen. Jag håller på att det senare är det riktiga. Det bör inte vara en sociallagstiftnings uppgift att skydda närstående – det skall vara annan lagstiftning för det. Men om sådan lagstiftning inte finns blir förhållandet annorlunda, och det var bakgrunden till att vi förde in detta om närstående person. Detta finns alltså redan inskrivet i lagen, Göran Ericsson.

I socialtjänstlagens 1 § står: "Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

ekonomiska och sociala trygghet,
jämlikhet i levnadsvillkor och
aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet."

Socialberedningen har ju att se över den sociala lagstiftningen. Jag tror att det var Ingemar Eliasson som sade att det dröjer så länge. Ja, men socialberedningen har också att ta ställning till många stora och svåra frågor. Vi har skrivit ett stort betänkande om den psykiatriska sjukvården. Vi för nu en diskussion om LVU och dess innehåll, men vi kommer förhoppningsvis att till hösten kunna komma med en genomgång också av LVM.

Jag tycker att det är ganska märkligt att man i socialutskottet ifrån framför allt moderaterna och centern begär att vi innan utredningen är klar – och det är inte första gången detta krav kommer, det framfördes även förra året – skall ta ställning till väsentliga frågor inom denna lagstiftning. Det är ju inte vanligt att vi gör så.

Jag har en fråga till centerpartiets talesman, Rosa Östh. Vi var eniga om lagstiftningen om socialtjänsten. Vi var också eniga om LVM. Vart syftar centerpartiet egentligen? Syftar ni till att riva upp de grundläggande principer och intentioner som finns i socialtjänstlagen? Skall ni gå moderaterna till mötes, som i själva verket begär att vi rätt upp och ned skall få den gamla nykterhetsvårdslagen tillbaka?

Det var Blenda Littmarck som sade att det inte fungerar som vi vill. Nej, jag tror aldrig att vi får en lagstiftning på detta område som fungerar riktigt som vi vill, eftersom dessa problem är så stora. Det är så svårt att rehabilitera

en människa som har blivit gripen, fångad av, slav under drogerna – alkohol, narkotika eller något annat. Jag tror att det är en fullständig illusion att tro att man genom en lagstiftning som i den gamla nykterhetsvårdslagen skall kunna komma till bättre resultat. Det var ju inte så. Sådana resultat åstadkoms inte. Vi vet hur det fungerade.

Jag skyller inte helt på lagstiftningen. Jag säger än en gång att det är svåra saker det är fråga om. Men vi skall inte återgå till den gamla nykterhetsvårdslagen, med dess upptrappning i form av förmaning, varning, övervakning och vilande resolutioner, som kunde ligga i flera år med ett resultat som var negativt. Det är viktigt att komma ihåg att var och en som kom till nykterhetsnämnden – eller socialnämnden, som det kunde vara fråga om – visste att det frivilliga samtalet när som helst kunde övergå i att det skrevs ut en ansökan om tvångsåtgärder och att vederbörande i nästa månad kunde vara intagen på en nykterhetsvårdsanstalt eller i dagligt tal en tork. Tror någon här i kammaren att alkoholskadade människor, som befinner sig på samhällets botten och som inte i nämnvärd grad har något självförtroende, under sådana omständigheter stolpar i väg till socialnämnden och pratar med socialsekreteraren? För min del menar jag att det finns anledning att följa den här lagen. Det finns anledning att diskutera detaljer, att ändra paragrafer, men de grundläggande principer som socialtjänstlagen en gång fastlade måste stå fast. I annat fall får vi en helt ny inriktning på socialtjänsten och av vår önskan att hjälpa just dessa människor.

Låt mig nämna ytterligare en sak som jag antecknat. Det stod i direktiven att vi skulle vara noga med rättssäkerheten. Det är inte, herr talman och ärade kammarledamöter, vad som helst att beröva en människa friheten. Det måste vara omgärdat av en lagstiftning och av en rättssäkerhet som håller också mot den som står på det nedersta trappsteget i vårt samhälle.

Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande nr 31 och avslag på de reservationer som finns där.

Jag vill också säga ett par ord om betänkandet nr 26, som rör statsbidraget till missbrukarvård m. m. Det har nu under flera år förekommit berättigade motioner i riksdagen om att man skall ändra de stelbenta regler för statsbidraget som nu finns och att man skall ge möjligheter till en större flexibilitet. Nu har vi nått det resultatet i ett avtal mellan staten samt Landstingsförbundet och Kommunförbundet. Jag tycker att det är en riktig lösning. Men här känner man ju igen hur moderaterna går fram genom att yrka avslag på propositionen om statsbidrag i tron att det skall fungera lika bra utan detta bidrag. Dessutom, herr talman, är det här faktiskt fråga om ett avtal efter förhandlingar mellan berörda parter, och avtal river vi i allmänhet inte upp utan vidare.

Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande nr 26 och avslag på de reservationer som finns där.

Anf. 112 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Evert Svensson och jag har fört sådana här debatter många gånger under denna valperiod. Jag vill, herr talman, bara markera från

moderat håll att vi inte går till frontalangrepp mot socialtjänstlagen därför att vi tycker att det är ideologiskt nödvändigt, eller därför att det skulle stå i något partiprogram eller vara någon förhärskande princip i vårt parti att göra så. Vi går i våra motioner till angrepp mot de delar av socialtjänstlagen som fungerar dåligt. Vi gör det därför att vi ser hur det ser ut omkring oss. Vi försöker återspegla en verklighet, såsom vi upplever den. Det är ingen illvilja som kommer till uttryck i dessa motioner. Jag vill gärna ha detta sagt, för när man lyssnar på Evert Svensson kan man lätt få intrycket att det är partipolitiska principer och ideologier som är förhärskande.

Evert Svensson ställde en fråga till centerpartiets företrädare och undrade om man inom centern är på väg att hamna i armarna på högern. Vad är det för referensramar som Evert Svensson har? I dessa frågor är det medmänskligheten som är referensramen – inte partipolitiska ståndpunkter.

Låt mig säga än en gång: Om det är fel att vederbörande slår ihjäl sin hustru, så är det om han slår ihjäl någon annan och alltså begår våld mot tredje person fortfarande ett uttryck för att han är i behov av vård. Det är lika fullt på det sättet att det är vård på institution eller öppen vård som han skall ha enligt nykterhetsstadgan. Han skall icke låsas in i häkte enligt brottsbalkens bestämmelser. Det är litet grand som att kasta puder på eksemet för att dölja eländet, när man resonerar som Evert Svensson gör. Det är här fråga om vård för att komma till rätta med missbruket – vars sekundäreffekter är våld mot annan människa. Och när vi för fram vår uppfattning att det är nödvändigt att se till att vi kan behandla folk inom ramen för LVM gör vi det i medmänskligheten namn och inte därför att vi är illvilliga mot de utslagna. Det är ju tvärtom!

Anf. 113 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag har svårt att förstå Evert Svenssons indignation över våra två reservationer – en tillsammans med folkpartiet och moderaterna och en tillsammans med moderaterna. Jag kan försäkra Evert Svensson att vårt ställningstagande inte grundar sig på kontakter med vare sig moderaterna eller företrädare för andra partier utan tvärtom kontakt med verkligheten och kontakter med socialarbetarna.

Om man upptäcker att det finns brister må man väl kunna rätta till dem! Det måste vara humant. Och syftet med de aktuella åtgärderna är ändå humanitet i ordets djupaste bemärkelse, Evert Svensson.

Anf. 114 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är faktiskt så, Göran Ericsson, att även om man har en god vilja kan den slå fel. Jag har inte anklagat moderaterna för att medvetet vara onda människor i detta avseende. Jag har sagt att ni går åt fel håll. Om den goda viljan slår alldeles fel, har det ingen betydelse att man har denna goda vilja – utan man måste veta i vilken riktning man går.

När jag läser moderaternas motion, och också reservationerna, finner jag att moderaternas ståndpunkter nära ansluter sig till den gamla nykterhets-

vårdslagen. Min fråga har varit: Är det dit ni syftar igen? – Det gör ni uppenbarligen.

Min fråga till Rosa Östh var: Är det åt det hållet också centerpartiet skall gå? Då kommer naturligtvis följdfrågan: Står ni kvar vid socialtjänstlagens grundläggande intentioner? Om så är fallet måste ni vara med om att utforma lagstiftningen efter de mål som där är satta och akta er för att föra in tvångsåtgärder i onödan eller tvångsåtgärder som – vilket jag tidigare försökt beskriva – stoppar människor från att komma till socialtjänsten.

I grunden är frågeställningen: Kommer människor för att begära hjälp? Vi vet hur svårt det är att få dem att söka upp vårdinrättningarna. Om vi ställs inför faktum att det skall vidtas tvångsåtgärder nästa dag, vet vi att en konflikt uppstår. Man behöver bara fråga Länkarna runt om i vårt land för att få klart för sig hur det har fungerat på denna punkt.

Anf. 115 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig bara säga, som svar på Evert Svenssons fråga, att vi förvisso inte avser att införa någon ny nykterhetsvårdslag. Men vi har upptäckt att det fanns inslag i den gamla nykterhetsvårdslagen som skulle ha kunnat vara bra att ha i nuvarande lagstiftning – och det är det vi pekar på i vår motion.

Anf. 116 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det finns inte något förslag som går ut på att vi skulle gå ifrån intentionerna i socialtjänstlagen. De förslag vi framlägger här syftar endast till att hjälpa de människor som behöver hjälp.

Jag kan berätta för Evert Svensson att en socialarbetare sade till mig: Vi har visserligen fått bort tvånget ur socialtjänsten, men vad vi i stället har fått är att vi ser unga människor gå under utan att vi har möjlighet att ingripa – de möjligheter som vi så gärna skulle vilja ha.

Anf. 117 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det var precis vad som hände också under den gamla nykterhetsvårdslagens tid. Vi stod då många gånger hjälplösa. I det avseendet har det inte skett någon förändring.

Anf. 118 AINA WESTIN (s):

Herr talman! I den proposition som ligger till grund för socialutskottets betänkande 31 tas utvecklingen av socialtjänstens insatser för ungdomar i samband med kriminalitet eller missbruksproblem upp. Det föreslås olika åtgärder för att effektivisera socialtjänstens arbete och minska riskerna för att ungdomarna skall hamna inom kriminalvården.

Förslagen till en mild skärpning av nuvarande lagstiftning när det gäller unga missbrukare har väckt starka känslor inom olika organisationer och också hos enskilda människor. Det är förklarligt.

Arbetarrörelsen har alltid bekämpat lydnadsföreskrifter, förmynderi och tvångsbehandling. Man har förordat sociala hjälpinsatser på frivillig bas och

kamratstöd. Även lagstiftningen har successivt fått en utformning präglad av mindre tvång och mer frivillighet.

När det gäller unga missbrukare finns det emellertid i dag ett glapp mellan frivilliga insatser och – om dessa misslyckas – tvångsomhändertagande med lagens hjälp. Det finns unga människor som själva inte har insikt om hur farligt deras missbruk är, och varken föräldrar eller socialarbetare lyckas förmå dem att sluta. De står maktlösa och tvingas avvakta till dess att förhållandena blir så allvarliga att ett tvångsomhändertagande måste tillgripas. Dessa ungdomar måste få stöd och behandling i ett tidigare skede och i mindre ingripande former än vad som nu är möjligt när de själva inte förmår eller vill bryta en destruktiv utveckling.

Herr talman! Det är mot denna bakgrund och faktiska situation som vi skall se de förslag vi i dag skall ta ställning till.

Jag skall nu kommentera några av de reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande. Jag gör det med utgångspunkt i de olika lagförslagen.

När det gäller nya behandlingsåtgärder enligt LVU föreslås i propositionen att denna lag kompletteras med bestämmelser som gör det möjligt för socialnämnden att fatta beslut om att den unge skall hålla kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson och/eller att han skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Detta skall kunna ske även om samtycke inte har lämnats av den unge själv, om han fyllt 15 år, eller hans vårdnadshavare.

Reservation 1 från vpk är föranledd av ett flertal motioner som från olika utgångspunkter tar upp dessa frågor. En grupp motionärer yrkar av principiella skäl avslag på propositionens förslag. Man anför bl. a. att förslaget strider mot socialtjänstreformens principer om frivillighet och självbestämmande för den enskilde. Tvång, menar man, leder ofta till motstånd från den som berörs, vilket i sin tur kan få till följd att krav förs fram på ytterligare tvång.

Herr talman! När socialtjänstlagen och LVU antogs diskuterades bl. a. frågan om behovet av att kunna tillsätta en kontaktperson för barn och ungdomar även utan samtycke av den unge eller hans föräldrar. Utskottet avstyrkte då ett motionsförslag i den riktningen, med hänvisning till att det var ett avsteg från frivillighetsprincipen. Utskottet ansåg att det måste finnas särskilda, tungt vägande skäl för att göra ett sådant avsteg. Sådana skäl fanns inte vid den tidpunkten, och de framgick inte heller av den motion som då behandlades.

Nu har det visat sig, vilket också konstateras i propositionen, att det inte har varit möjligt för socialtjänsten att med hjälp av enbart olika slag av frivilliga insatser ersätta bortfallet av de åtgärder för barn och ungdom som tidigare kunde vidtas oberoende av samtycke. Med stor sannolikhet har detta lett till att fler unga lagöverträdare än tidigare nu tas om hand inom kriminalvården i stället för att ges vård inom socialtjänsten. Enligt utskottet är detta en utveckling som med all kraft måste stävjas.

Utgångspunkten bör naturligtvis vara att unga lagöverträdare skall tas om

hand inom socialtjänsten, som har betydligt bättre behandlingsmöjligheter än kriminalvården när det gäller underåriga med olika slag av sociala problem. Om ungdomar ådöms skyddstillsyn på grund av brist på behandlingsmöjligheter för socialtjänsten måste man enligt utskottet vara beredd att se över reglerna för socialtjänstens insatser.

Utskottet vill också framhålla att det egentligen aldrig har rått några delade meningar om att socialnämnden genom tillämpning av LVU måste ha möjlighet att ingripa till en underårigs skydd, även om detta innebär avsteg från frivillighetsprincipen. När det gäller barn och ungdom har det varit fråga om vilka åtgärder som skulle få vidtas och inte om tvångsåtgärder alls kunde accepteras, som när det gäller vuxna missbrukare.

Utskottet tillstyrker de föreslagna kompletteringarna av LVU. Enligt vår uppfattning är det viktigt att framhålla att de möjligheter som nu ges till socialnämnden, att besluta om vissa åtgärder utan den enskildes samtycke, aldrig får utnyttjas rutinmässigt. Det måste naturligtvis ske en ingående prövning av vilka andra möjligheter som finns att motivera den unge missbrukaren för en frivillig behandling. När alla dessa försök har misslyckats skall socialnämnden emellertid kunna besluta om att den unge skall hålla kontakt med en kontaktperson eller delta i behandling i öppna former.

Herr talman! Det är naturligtvis alltid svårt att hitta en lämplig avvägning mellan frivillighet och tvång. Men att bara av principiella skäl, för att man är emot alla slag av tvång, lämna en ung människa åt sitt öde och låta föräldrar och vänner passivt åse en fortsatt vandring mot allt grövre missbruk kan enligt min uppfattning aldrig vara riktigt.

Jag yrkar med det anförda avslag på reservation 1.

I reservation 2 från vpk föreslås införandet av socialförsäkringstillägg, SOFT. Enligt utskottet kan detta inte vara ett alternativ till förslagen i propositionen. SOFT måste ses i ett vidare sammanhang, och utskottet vill också hänvisa till socialberedningen, som inom kort kommer att slutföra uppdraget med uppföljningen av socialtjänstlagen.

Jag yrkar avslag på reservation 2.

Ungdomar i åldern 18–20 år som genom sitt beteende utsätter sig för allvarlig fara kan beredas vård enligt LVU endast om sådan vård är uppenbart lämpligare än annan vård. I propositionen föreslås att kriteriet "uppenbart" skall utgå, eftersom det kan vara svårt att konstatera att vård inom socialtjänsten inte bara är lämpligare utan även uppenbart lämpligare. I reservation 3 avstyrks förslaget av principiella skäl. Reservanterna anser att nya tvångsmöjligheter inom ramen för LVU kommer att minska förtroendet för socialtjänsten.

Enligt utskottet bör utgångspunkten vara att socialtjänsten och inte kriminalvården skall ta hand om unga lagöverträdare. Detta bör också gälla den något äldre åldersgruppen. Förslaget ligger också i linje med socialberedningens uppfattning.

Jag yrkar avslag på reservation 3.

I reservation 4 från moderaterna och centern föreslås att kriteriet "allvarlig fara" skall utbytas mot "fara" när det gäller de allmänna förutsättningarna

för ingripande med stöd av LVU. Propositionen tar inte upp denna fråga. Men de olika förslag som läggs fram i propositionen syftar alla till att bereda ungdomar med anpassningssvårigheter vård inom socialtjänstens ram. Dessa förslag, menar utskottet, tillgodoser syftet med reservanternas förslag, även om det formella tillvägagångssättet är ett annat. Vi anser också att det finns anledning att avvakta dels de erfarenheter som man nu får med de föreslagna förändringarna, dels socialberedningens översyn av LVU.

Jag yrkar avslag på reservation 4.

Så till moderaternas reservation 5, som tar upp vårdtidens längd. Man föreslår att det inom ramen för LVU bör stadgas en lägsta vårdtid om tolv månader som kan förlängas beroende på uppnått behandlingsresultat. Enligt nuvarande bestämmelser pågår vården tills den inte längre behövs, dvs. tills vidare. Den särskilda omprövning var sjätte månad som är föreskriven beträffande unga som vårdas på grund av sitt beteende ändrar inte detta faktum.

I reservationen påpekas att i princip samma missförhållanden som tidigare måste föreligga för att vården skall kunna fortsätta enligt LVU. Av motivuttalanden till LVU framgår att omprövningen var sjätte månad skall avse frågan om de omständigheter som gjort fortsatt vård nödvändig. Häri ligger det enligt utskottets uppfattning en begränsning, och därför är det angeläget att den frågan särskilt belyses i samband med socialberedningens förslag. Reglering av vårdtidens längd är en mycket central fråga för LVU, och därför måste det vara riktigt att avvakta socialberedningens förslag.

Jag yrkar avslag på reservation 5.

Herr talman! Jörn Svensson höll ett anförande med många ord och långa beskrivningar, men enligt min mening med mycket litet som var konkret, möjligtvis med undantag av att han yrkade bifall till samtliga vpk-reservationer. Jörn Svensson gjorde häftiga utfall mot socialdemokraterna i utskottet, och det må han få göra. Han talade bl. a. om socialdemokraternas ryggradslösa bugningar åt höger, om att socialdemokraterna fallit på knä, osv.

Jag tror, Jörn Svensson, att man bör vara litet försiktig med att använda uttryck som "ryggradslösa bugningar åt höger". Sådana faller gärna tillbaka på en själv i andra sammanhang. Mig veterligt vänder sig också vpk åt höger ibland.

I sitt anförande uppmanade Jörn Svensson vidare kommunerna att inte tillämpa de nya bestämmelser som eventuellt kommer att antas i dag. Jag har den uppfattningen, att om man inte behöver tillämpa bestämmelserna, så skall man naturligtvis inte göra det. Det är väl i alla fall inte fråga om tvång i den bemärkelsen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet nr 31 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 119 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är möjligt att Aina Westin och jag uppfattar ordet "konkret" något annorlunda. Men jag beskrev i mitt anförande en rad typer av socialpolitiska situationer, bl. a. några behandlingssituationer, och för-

sökte säga någonting om vad som konkret inträffar om man där beter sig på det ena eller andra sättet. I Aina Westins anförande fanns över huvud taget inga praktiska och konkreta hänvisningar till något behandlingsarbete. Det är Aina Westin som är okonkret, och jag är i så fall mera konkret. Hade jag haft längre tid på mig för att hålla föredrag, skulle jag ha kunnat vara mycket konkret.

Men jag skall ställa en fråga till Aina Westin apropå det konkreta. Förslaget om det s. k. mellantvånget har förkastats av alla klientorganisationer, och det har förkastats av alla organisationer av socialarbetare. Då vill jag fråga: Vill Aina Westin hävda att klientorganisationerna och socialarbetarnas organisationer har förkastat detta förslag på grund av principrytteri och på grund av bristande ansvar för unga missbrukare? Och på vilken grund vill Aina Westin i så fall hävda att de har gjort det? Detta påstående blir ju konsekvensen av vad hon sade. Hon vågar tydligen inte vidgå – och tala om – att det är bland praktikerna, bland dem som sysslar med det konkreta arbetet, som de förslag hon står bakom förkastas. Är de principryttare och likgiltiga för unga missbrukares välfärd? Är det därför de motsätter sig det som Aina Westin stöder?

Anf. 120 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Det är precis som jag sade i mitt anförande: Av olika anledningar har man skilda uppfattningar – också i klientorganisationer och bland socialarbetare, som Jörn Svensson här talade om. Jag vill alltså påstå att det även i dessa grupper finns olika uppfattningar, att det inte är en enhetlig uppfattning. Visserligen har de officiella organisationerna förkastat det här förslaget, men det finns ju andra grupper, som icke har gjort det. Man skall väl i så fall inte generalisera.

Vi har också i utskottet blivit uppvaktade av en del organisationer. Men när vi lyssnat till dessa människor har det för mig inte framkommit några ytterligare argument för att man skulle avslå detta förslag.

Jag tror att det är oerhört viktigt att man får denna möjlighet att ta hand om dessa ungdomar, att erbjuda dem den här formen av vård i stället för att erbjuda dem kriminalvård, som i praktiken icke är någon vård. Vi får inte stöta bort dessa ungdomar. Vi måste ta hand om ungdomarna, och det gör vi på bästa sätt med den här reformen.

Anf. 121 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Aina Westin talar om helt andra saker än det jag frågade om. Jag upprepar frågan, och försök nu svara på den!

Aina Westin har sett annonsen i Aftonbladet i går, där alla klientorganisationer av någon betydelse och alla socialarbetarorganisationer är emot det s. k. mellantvånget. Svara då på min fråga: Tror Aina Westin att det är på grund av social ansvarslöshet och likgiltighet för unga missbrukare som dessa praktikens människor, som verkligen känner till hur det står till och som arbetar med dessa problem, tar den ställningen? Vad har Aina Westin annars för förklaring till att de gör det? Svara på den frågan och försök inte att

förklara bort den med att det finns en liten ultrareaktionär organisation att åberopa. Det tycker jag inte Aina Westin skall göra. Socialdemokrater hör inte hemma i det sällskapet.

Anf. 122 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Jörn Svensson är kapabel att svara på frågan vilka socialdemokrater som skall tillhöra socialutskottet. Jag skulle aldrig, Jörn Svensson, påstå att de som arbetar med ungdomar av detta slag inte har ett socialt ansvar för dem. Naturligtvis har våra socialarbetare det. Men jag kan inte finna att man med den här reformen, den här förändringen, på något sätt skulle omöjliggöra arbetet för socialarbetarna och klientorganisationerna i fortsättningen.

Talmannen anmälde att Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 123 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag skall beröra båda de propositioner som nu behandlas i ett sammanhang, bl. a. därför att deras innehåll tydligt visar att regeringen för en sammanhängande och konsekvent politik på detta område.

Jag tycker att regeringen med dessa förslag plus de åtgärder som beslutades vid behandlingen av narkotikapropositionen i höstas redovisar en målmedveten, klar och offensiv politik när det gäller missbruksfrågorna.

Med de propositioner som behandlas i dag vill regeringen stimulera en utveckling av metoder och kvalitet och ge kommunernas socialtjänst bättre möjligheter att sköta sina viktiga uppgifter i arbetet med ungdomar och missbrukare.

Den nya paragrafen i LVU och de föreslagna ändringarna i bl. a. socialtjänstlagen är avsedda att göra socialtjänsten både mer effektiv och bättre rustad för att hjälpa ungdomar ur kriminalitet och missbruk och förhindra en överströmning till kriminalvården.

Med det nya statsbidragssystemet vill regeringen ge kommunerna möjligheter att anpassa vården efter lokala behov. Statsbidraget blir inte längre – som det är nu – styrande för valet av vårdformer genom att ekonomiskt gynna t. ex. institutionsvård. Det blir bl. a. möjligt att utveckla mellanformer, som är anpassade till tidiga insatser.

Propositionen om socialtjänstens insatser för ungdomar har som utgångspunkt att det är socialtjänsten och inte kriminalvården som skall ta hand om ungdomar med sociala problem.

En del av förslagen tar direkt sikte på tidiga insatser och på att motverka att ungdomar döms till skyddstillsyn. Bl. a. föreslås ett tillägg till 12 § socialtjänstlagen, den bestämmelse som anger socialnämndens skyldigheter när det gäller barn och ungdomar.

Vidare föreslås att LVU kompletteras med bestämmelser som gör det möjligt för socialnämnderna att besluta om åtgärder som kan beskrivas som ett "öppenvårdstvång".

Det går inte att bortse från att utmönstringen av de mindre ingripande åtgärderna i socialtjänstlagen har haft betydelse för domstolarnas påföljdsval. Domstolarna ställs ibland inför valet mellan att döma till skyddstillsyn eller att överlämna den unge till vård inom socialtjänsten utan att behövlig vård i praktiken kan genomföras eftersom den unges samtycke saknas.

Flera av förslagen syftar särskilt till att minska användningen av fängelsestraff.

En särskild fråga är om ungdomar över huvud taget skall kunna dömas till fängelse. När det gäller 15–18-åringar anser jag att man allvarligt bör pröva om det är möjligt att helt utmönstra fängelse ur straffskalan. Det rör sig om en mycket liten grupp – 20–40 per år – och de flesta är ungdomar som har stora behov av vård och behandling.

Enligt vad jag inhämtat kommer fängelsestraffkommittén i höst att lägga fram förslag som innebär att möjligheterna att döma ungdomar till fängelse inskränks ytterligare. Regeringen kommer att ta upp frågan på nytt. Genom de åtgärder som föreslås i propositionen sker en viss utvidgning av tvångsåtgärderna i LVU. Jag vill understryka att det varken kan tas som intäkt för att minska ansträngningarna att utveckla metoderna i det sociala arbetet eller för att ge upp ambitionerna att motivera ungdomar till frivillig behandling. Behovet av metodutveckling är oförändrat stort och det är också angeläget att slå vakt om socialtjänstens starka prioritering av frivilliga insatser.

Det är viktigt att ha klart för sig att tvånget inte är någon metod i sig. Vad som är viktigt är att skapa en bärkraftig motivation för behandling. Ibland måste tvångsåtgärder vidtas för att den erforderliga behandlingen skall kunna påbörjas. Rätt använd och i kombination med ett kvalificerat behandlingsinnehåll kan ett tvångsbeslut vara det medel som håller kvar den unge under den första fasen av behandlingen. Om den därefter skall kunna fullföljas – och framför allt kunna bli framgångsrik – beror emellertid i hög grad på den relation som skapas mellan behandlaren och den unge och om den unge upplever att behandlingen tillför honom eller henne något värdefullt.

Tvångsåtgärder kan inte kompensera brist på kunskaper och metoder. Lagstiftningsåtgärder och behandlingsinnehåll hänger ihop. Tvångsbeslut måste alltid kopplas till att socialnämnden ställer de resurser till förfogande som krävs för att behandlingen skall kunna genomföras.

Båda de här propositionerna har fått ett positivt mottagande i socialutskottet av folkpartiet, centern och moderaterna, och vad förslaget till nytt statsbidragssystem till missbrukarvården beträffar så är det bara moderata samlingspartiet som har reserverat sig. Jag skulle vilja kommentera moderaternas hållning som den avspeglas i dessa två utskottsbetänkandena. Ingemar Eliasson har litet varit inne på det. Det är intressant därför att deras inställning är ganska motsägelsefull. Låt mig få försöka besvara den här frågan: Vad skulle en moderat politik få för följder för vården av ungdomar och vuxna med missbruksproblem?

Moderaterna vill ha betydligt mer tvång i missbrukarvården, mer och

längre tvångsvård bl. a. Att ett tvångsbeslut måste följas upp på ett sådant sätt att det övergår i frivillig behandling kan de moderata reservanterna inte föreställa sig.

Mer tvångsvård skulle det bli om moderaterna fick bestämma. Men betydligt mindre vårdresurser. Sämre vård, mindre vård – trots att behovet av vårdresurser med moderaternas förslag skulle öka kraftigt.

Moderaterna vill avveckla statsbidragen till missbrukarvården. Samma förslag fanns i partiets ekonomisk-politiska motion. Statsbidragen till bl. a. hemspråksträning, färdtjänst, driften av särskolor och hem för vård eller boende skall avvecklas eller reduceras. Statens kostnader skall minskas. I stället skall kommunerna överta hela driftkostnaden. Men samtidigt vill moderaterna ålägga kommunerna ett skattestopp, och det innebär ett stopp för alla utgiftsökningar. Detta är vad jag menar med en motsägelsefull socialpolitik.

Moderaterna säger också nej till utformningen av det nya statsbidragssystemet. Det nuvarande systemet är bättre, menar moderaterna. Jag tycker att det är vissa missuppfattningar som ligger till grund för detta ställningstagande.

Det är faktiskt inte så att det nuvarande statsbidragssystemet utformades främst med hänsyn till missbrukets omfattning och vårdbehov. Det gällde – när kommuner och landsting skulle ta över det statliga beståndet av institutioner – att skapa hyggliga villkor för verksamheten under den första tiden efter övertagandet. Staten hade en skyldighet att ge de nya institutionshuvudmännen vissa ekonomiska garantier.

Det nuvarande bidragssystemet har permanentat gamla vårdformer, just de vårdformer som vi tidigare hörde att moderaterna egentligen inte vill ha kvar. Ett icke obetydligt antal institutioner står i dag utanför statsbidragssystemet. Det nya systemet syftar till att underlätta en anpassning av vårdstrukturen till behoven. Kommunerna får också ett större direkt kostnadsansvar.

Moderaterna befarar att kostnaderna för enskild vård kommer att ställas mot den kommunala vårdens krav på medel och att många kommuner säger upp vårdavtalen, kanske med de mest kvalificerade enskilda hemmen. Jag tycker att denna kritik är ganska obegriplig, farhågorna är ju de motsatta. Från vissa offentligt drivna institutioner har det nämligen uttryckts oro för att *dessa* kommer i ett sämre läge i det nya systemet. T. ex. att de inte kommer att stå sig vid jämförelser med de stiftelsedrivna institutionerna när de nu måste konkurrera på mer jämlika villkor.

De privata och stiftelsedrivna institutionerna är i regel konkurrenskraftiga, vårdmässigt lika väl som ekonomiskt. Vissa stiftelsedrivna institutioner som nu ligger utanför statsbidragssystemet har en högre beläggning, trots att de måste ta ut betydligt högre avgifter än statsbidragsberättigade institutioner. Det nya systemet ger ju kommunerna en mycket större frihet än det gamla. Jag trodde att ökad frihet var någonting som moderaterna eftersträvade.

Jag vill i detta sammanhang säga till Jörn Svensson att detta vårt förslag

inte är att beteckna som någon omfamning av moderaterna. Kanske Jörn Svensson inser att det förhåller sig tvärtom.

Regeringens politik för missbrukarvården är sammanhängande och konsekvent. Moderaternas är motsägelsefull och inkonsekvent. De propagerar samtidigt för mer tvångsvård och mindre vårdresurser. De inbillar sig att tvånget är en metod i sig som kan kompensera brist på både metoder och resurser.

Regeringens förslag syftar till att minska användningen av skyddstillsyn och fängelse för ungdomar. Moderaterna vill t. ex. inte gå med på att man utvidgar möjligheterna till åtalsunderlåtelse. De tycker att man inte alls skall motverka att ungdomar döms till fängelse.

Herr talman! Det går en klar skiljelinje mellan moderata samlingspartiet och alla övriga partier i riksdagen i dessa frågor.

Anf. 124 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis mycket god taktik, i synnerhet i efterhand, att attackera moderaterna. Frågan är varför moderaterna ser så positivt på de föreslagna lagändringarna. Det är det verkligt oroande.

Jag skall emellertid be att få ställa ett par frågor till statsrådet Sigurdsen. Jag ställer dem väldigt öppet och ärligt och inte, det vill jag betona, i något egentligt polemiskt syfte. Det är frågor som jag har funderat väldigt mycket över.

Det s. k. mellantvånget är ett system med föreskrifter och påtryckningar. Hur lätta de sedan blir får praktiken utvisa. Det har lagstiftaren ingen kontroll över beklagligt nog. Klienten är utlämnad åt socialarbetarna i alltför stor utsträckning. Om man nu anser att detta system behövs, rör man sig i något slags egendomligt gränsland mellan frivillighet och tvång. Åtminstone säger mig den lilla kunskap som jag har i detta ämne att det är väldigt viktigt, när man befinner sig i en kontakt- eller behandlingsfas, särskilt då med en ung människa, att budskapen är klara och inte tvetydiga och att man vet när den akuta situationen inträder och tvånget så att säga måste ta över och blir oundvikligt. Så länge denna situation inte inträder vilar det hela på frivillighet.

Vad statsrådet Sigurdsen har föreslagit är någon sorts hybrid. Hur har statsrådet Sigurdsen föreställt sig att detta egendomliga ingenmansland mellan frivillighet och tvång skulle påverka behandlingssituationen? Hur skulle en föreskrift, ett höjt pekfinger, som inte är följt av någon sanktion kunna bibringa den unga människan ökad insikt och bryta igenom den tendens till undanflykter som unga människor har i sådana situationer? Enligt vad jag förstår kan den övervinnas endast med hjälp av en behandling byggd på de principer som socialtjänsten hittills har arbetat efter. Jag begriper inte vad den egendomliga mellanformen skall tjäna till. Den skapar en oklarhet och tvetydighet i budskapet, som kan vara farlig för behandlingssituationen.

Till sist vill jag ställa ännu en fråga. Det finns i dag en rad osympatiska stämningar och tendenser ute i det sociala arbetet. Vilka tendenser, dessa

eller de motsatta, tror statsrådet Sigurdsen tjänar på att mellantvånget genomdrivs?

Anf. 125 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det var inte på grund av någon god taktik som jag kritiserade moderaterna. Det skedde på grund av innehållet i de moderata reservationerna. De har legat till grund för mitt anförande. Av reservationerna framgår klart att det i dessa frågor finns en skillnad mellan moderaterna och övriga partier.

Jörn Svensson diskuterar dessa frågor precis som om vi inte skulle ha någon tvångslagstiftning. Han utgår från en förutsättning som inte existerar. Det finns dock två tvångslagar som är kopplade inom socialtjänstlagstiftningen. Vi har socialtjänstlagen, LVU och LVM. Dessa lagar har riksdagen med stor majoritet fattat beslut om. Vad som nu sker är en smärre förändring inom LVU för att man på ett tidigare stadium skall kunna ingripa mot de unga. Det är alltså en förstärkning inom denna lagstiftnings ram.

Jörn Svensson talar om att klienten är utlämnad åt socialarbetarna. Ja, men det är man väl oavsett om det är ett samtal enligt socialtjänstlagen, LVU eller LVM? Man sitter inför en socialarbetare. Både Jörn Svensson och jag vet – det har vi bevis för – att människor kan behandlas på olika vis. Tyvärr kan det ibland ske på ett sätt som varken Jörn Svensson eller jag tycker är riktigt. Men att man har en möjlighet att ingripa på ett tidigare stadium tror jag har betydelse.

Jörn Svensson har flera gånger sagt att det ju inte finns några sanktioner. Nej, det finns inga och det skall inte finnas några sanktioner. Jag skulle vilja fråga Jörn Svensson, om han tycker att det borde finnas sanktioner. Här skall man göra försök, och om de helt misslyckas får man ta upp det här i socialnämnden igen. Man kanske får ändra på behandlingsprogrammet som man har diskuterat sig fram till. Man får försöka på olika vägar för att ändå kunna ta tag i den här unga människan, så att man kanske förhindrar ett omhändertagande med placering i behandlingshem. Jag tycker att det är ett humant sätt att kunna minska risken för ett omhändertagande längre fram för den här unge. Det tjänar alltså sitt syfte.

Jag tror inte att den här ändringen av LVU, Jörn Svensson, kan hänföras till någon av de olika tendenser som finns ute i samhället, utan den är en uppstramning av en lagstiftning som vi tyvärr måste ha. Vi inser att de här kompletteringarna till socialtjänstlagen med de två tvångslagarna behövs. Därför är det en förbättring av lagstiftningen att vi har möjlighet att ingripa på ett tidigare stadium.

Anf. 126 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nu måste jag säga att Gertrud Sigurdsen återigen, så fort man fördjupar sig i ett resonemang med henne, ger anledning till oro och osäkerhet inför hennes egentliga avsikt. För hur kan hon säga att utlämnad till socialarbetare är man hur som helst? Det är man inte alls. Har man medborgerliga rättsgarantier är man inte alls så utlämnad som när man vet att

det finns befogenheter att hota med föreskrifter eller tvång som inträder på ett tidigare stadium än vad som hittills har gällt. Det är ju precis idén med Gertrud Sigurdsens åtgärder. Nog är man mer utlämnad, ju större befogenhet att ingripa i ens liv socialarbetaren enligt lagen har, och det är väl inte likgiltigt när denna gräns passeras.

Jag vill försöka förtydliga min fråga, för jag tycker inte att jag får något svar, och det oroar mig också. Det är precis som om Gertrud Sigurdsen inte förstår den situation som hon försätter människor med problem i och också socialarbetare.

Om vi har ett system som normalt skall fungera på det sättet att socialförvaltningens folk skall ha utvecklat metoder som i det stora flertalet fall – i 99 fall av 100 – på frivillig väg ger resultat och dessa åtgärder hela tiden baseras på hypotesen att ett förtroende kan uppstå mellan klienten och behandlaren och att detta förtroende kan fås att växa genom ett klokt beteende och en klok politik, hur påverkas denna behandlingssituation, som så att säga är den som hela tiden skall vara huvudalternativet, det man strävar efter, när man i stället för förtroendeåtgärder börjar införa hotelser, börjar påminna klienten om att man minsann har befogenheter om det är så att det här fortsätter? Man för ju in ett annat tänkesätt. Man förändrar ju förhållandet mellan behandlare och behandlad på det sättet. Jag skulle vilja veta hur Gertrud Sigurdsen föreställer sig att detta påverkar behandlingssituationen. Jag kan inte tänka mig att det påverkar den på annat sätt än negativt. Det skapar förvirring, det skapar oklarhet.

Slutligen vill jag upprepa min fråga. Det hårdare politiska klimatet har lett till att det också blivit en hårdnande attityd mot fattiga och utslagna. Är det inte i själva verket dessa tendenser, som också finns representerade i vissa kretsar ute på socialförvaltningarna, som gynnas av allt tal om s. k. uppstramning?

Anf. 127 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag kan inte göra något åt att Jörn Svensson inte litar på mig eller är orolig för vad jag har i bakfickan, så att säga. Men efter att ha lyssnat på den här debatten vet jag ju att det är många som har fått frågor av Jörn Svensson, och Jörn Svensson har sedan gått upp och sagt att han inte får något svar. Jag tror inte jag kommer att ha större framgång än övriga ledamöter har haft när det gäller att besvara Jörn Svenssons frågor.

Jag tycker att det klart framgår av propositionen och av socialutskottets betänkande vad det är som avses med öppenvårdstvånget.

Återigen vill jag säga till Jörn Svensson att Jörn Svensson diskuterar utifrån en verklighet som inte finns. Vi *har* tvångslagar inom sociallagstiftningen. Det är alltså ingen ny tvångslag som införs, utan det gäller förändringar i en av tvångslagarna.

Anf. 128 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Det mesta kanske nu är sagt i fråga om socialtjänstens insatser för ungdomar, men jag vill ändå framhålla några skäl till vårt förslag om avslag på ett avsnitt i proposition 171, vilket framförts i motion 3123. Det gäller socialnämndens möjlighet att besluta om kontaktperson och behandlingsprogram.

Socialtjänstlagstiftningen utreddes i tio år, remissbehandlades och beredes i tre år och riksdagsbehandlades i nästan ett år. Den var alltså väl förberedd.

Trots detta beslöt vi här i riksdagen om en omedelbar uppföljning, eftersom lagen hade karaktären av ramlag och eftersom det handlade om stora och djupgående förändringar. Beträffande lagen om vård av unga (LVU) motionerade jag själv om en uppföljning, då jag funnit stora regionala skillnader i tillämpningen av den gamla lagen och ansåg att man därför måste vara extra uppmärksam när reglerna ändrades.

Ikraftträdandet av hela lagstiftningskomplexet sköts upp ett år för att vi skulle kunna nå enighet även om vissa tvångsåtgärder mot vuxna missbrukare.

I fråga om LVU fanns vid riksdagsbehandlingen den 3 juni 1980 tre ändringsförslag. Det första var en centermotion om att förvaltningsdomstol skulle kunna besluta om omedelbart omhändertagande för att undvika avbrott i vården och onödiga omflyttningar. Riksdagen biföll detta förslag. Det andra handlade om kravet i min motion om en uppföljning. Det har riksdagen också godtagit. Den tredje ändringen gällde ett förslag i samma motion om barns talerätt. Vid behandlingen på den punkten klargjordes att utredningen om barnens rätt skulle ta upp frågan. Detta var alltså de ändringsförslag som fanns beträffande LVU efter den grundliga beredningen i samband med hela socialtjänstlagstiftningen.

Under riksdagsdebatten framkom förslag om avslag på hela lagen, men riksdagen biträdde inte detta.

Ingen i denna kammare ifrågasatte vid denna tidpunkt socialtjänstens insatser för ungdomar med problem. Jo, det fanns en moderatmotion som handlade om att kontaktperson skulle utses enligt socialtjänstlagen, men samtliga ledamöter accepterade utskottets motiveringar och hänvisning till utredningen om barnens rätt.

Debatten utanför detta hus handlade mest om hur dåligt skydd de mindre barnen skulle få mot misshandel i hemmen m. m. Nu har ju den debatten svängt, och Sverige är anmält till *Europadomstolen* för att man ingriper för mycket.

En viktig princip när det gäller lagstiftningsarbete är att man skall ha bra beslutsunderlag. Därför utreder vi, utvärderar, remissbehandlar osv. Visst skall man snabbt kunna rätta till saker som blivit fel eller ta snabba beslut om en dramatiskt förändrad situation inträffar. I detta fall anser vi att man bör kunna avvakta socialberedningens utvärdering, som är klar i oktober. Missbrukssituationen är oförändrat allvarlig, men vissa tendenser till förbätt-

ring kan ändå skönjas, särskilt när det gäller ungdomarna. Utvecklingen är liknande i våra grannländer.

Socialberedningen har gjort bedömningen att dessa nya bestämmelser inte behövs, likaså en mängd tunga remissinstanser.

Enligt vår uppfattning har också lagtekniska betänkligheter anförts mot förslaget. Visserligen har lagrådet lämnat dessa utan erinran, men vi har ändå tagit oss friheten att kritisera att man i samma lag blandar olika indikationer och beslutsvägar. Det var ju det vi ville komma ifrån när lagen antogs. Indikationerna får också bedömas som mycket vida och oklara, och därmed uppstår stor risk för godtycke vid tillämpningen.

Den allvarligaste invändningen mot förslaget är dock att det enligt vår mening strider mot grundtankarna bakom socialtjänstreformen, nämligen respekten för människors självbestämmande och integritet. Att återinföra behandlingsskyldighet och kontroll strider också mot vetenskap och beprövad erfarenhet. All forskning visar att de bästa behandlingsresultaten uppnås när den enskilde aktivt deltar. Socialtjänstens uppgift bör i stället för kontroll vara att motivera till behandling. Vi menar att den som använder bra arbetsmetoder också når önskad kontakt med både ungdomar och vuxna.

Vi tillstyrker därför att socialtjänstens ansvar förtydligas i socialtjänstlagen. Den uppgivenhet som präglar förslaget om mellantvång kan vi däremot inte ansluta oss till.

Jag vill i detta sammanhang återvända till vad riksdagen uttalade den 3 juni 1980 i anslutning till det moderata förslaget om kontaktman som skulle förordnas enligt socialtjänstlagen. Jag vill citera ur socialutskottets betänkande 1979/80:44 s. 71. Där anges det som Aina Westin var inne på tidigare, att man bara om det fanns "tungt vägande skäl" skulle göra avsteg från frivillighetsprincipen.

Men utskottet sade också att man ville "ifrågasätta om en kontaktman som förordnats mot den enskildes vilja kan uppnå några mera påtagliga resultat i sitt arbete, eftersom kontaktmannen ju främst skall utgöra ett personligt stöd för den enskilde".

Man hänvisade vidare till att det var viktigt "att socialtjänstens egna befattningshavare noga följer de ärenden där samtycke inte kunnat erhållas till åtgärder som bedömts erforderliga. Detta gäller främst underåriga som löper risk att utvecklas ogynnsamt. Här har socialnämnden ett särskilt ansvar, och man måste därför vara beredd att snabbt tillhandahålla andra behandlingsåtgärder eller eventuellt vård utom hemmet om den underåriges situation inte förbättras. Att kontaktman eller annan stödåtgärd åt underårig avböjs får således inte innebära att socialnämnden avstår från att hålla sig underrättad om hur barnets eller den unges förhållanden utvecklas. Att följa utvecklingen i sådana ärenden kan visserligen vara en svår och grannlaga uppgift. Utskottet vill dock understryka att detta inte får avhålla nämnden från att fortsätta sitt arbete med att söka förbättra den underåriges situation."

Ingen har här angivit hur omfattande problemet med icke samverkande ungdomar är. Jag har nyligen tittat på hur många ungdomar som teoretiskt

skulle kunna bli aktuella för de nya lagbestämmelserna, dvs. i hur många fall man i dag behövt tillgripa LVU.

I mitt hemlän var det tio ungdomar år 1984. Det var inte enbart narkotikamissbrukare utan också alkoholmissbrukare och någon med enbart kriminalitet. Det handlar om knappt en ungdom per kommun. Jag har kollat rikssiffrorna också, och det stämmer ganska bra.

Min absoluta övertygelse är att vi skulle kunna göra mer för dessa ungdomar genom t. ex. extra personalinsatser, så att de kan motiveras till tidigare vård eller behandling inom nuvarande lagstiftnings ram.

Med risk för att jag uppfattas tillhöra flummarnas skara vill jag ändå – med hänvisning till att jag har erfarenhet av socialt behandlingsarbete sedan 1963 – yrka bifall till reservation 1 och i övrigt till utskottets hemställan i betänkande 31.

I detta anförande instämde Ulla-Britt Åbark, Hans Göran Franck och Margareta Palmqvist (alla s).

Anf. 129 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag skall helt kort försöka beskriva varför dagens förslag till förändring av LVU har mött ett så kraftigt motstånd från klientorganisationer och andra. Jag skall börja med att återge ett uttalande av Landsorganisationen, som skriver:

Det är med djup oro som LO noterar upprepade reaktionära attacker mot socialtjänsten. Vi vill uttala vårt avståndstagande från de förslag som framförts t. o. m. av en statlig utredning om åtgärder som utfärdande av lydnadsföreskrifter m. m. Sådana typer av hot eller tvångsåtgärder fanns rikligt företrädda i den tidigare lagstiftningen, men visade sig vara verkningslösa ur såväl förebyggande som rehabiliterande synpunkt.

Detta uttalande antogs i mars 1984 av LO:s representantskap. Det är ett klart uttalande, gjort av en organisation där man vet vad myndighetsförtryck innebär för människor och där man vet ur vilket perspektiv man skall se och bedöma människors problem. Vi kan nämligen, beroende på vilken människosyn vi har, se mänskliga problem antingen ur myndighetsperspektivet – som i huvudsak bygger på kontroll över individen – eller ur människoperspektivet, som tillerkänner individen möjlighet till kontroll över sitt eget liv.

Myndighetsperspektivet domineras av organisation, auktoritet och regelsystem. Man upprätthåller sin kontroll över individen genom föreskrifter, straff och samhällsskydd. Men kontrollen och straffen skall inte gälla alla. De skall bara användas mot vissa grupper i samhället – emot de utslagna, emot dem som har den allra svagaste ställningen och inte har vare sig pengar, förmåga eller ork nog för att kunna kräva sin rätt. För andra grupper utlovas ökad frihet och mindre kontroll. Så försöker man blåsa liv i det gamla klassamhällets anda, där lydnaden mot överheten var det övergripande målet och där medlen för att nå målet blev översitteri och förtryck, förödmjukelse och förnedring.

Allt detta minns man inom LO, och det är detta man vill låta förbli historia. Glädjande nog är det också andra fackförbund som intar samma rakryggade hållning, t. ex. Socionomförbundet och SKTF.

Det finns anledning att ställa frågan: Har dagens debatt och betänkande några drag av den här negativa historien? Svaret är enligt min mening ja. Genom de nya behandlingsåtgärder som föreslås öppnar man dörren till historien. Föreskrifter och kontaktperson är inget annat än inslag från de gamla barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna. Det är inte historien fullt ut, men tillräckligt för att många människor och många organisationer med rätta har reagerat mycket kraftigt mot förslaget. Samtliga klientorganisationer har vänt sig mot dessa tvångs- och kontrollinstrument. De gör det för att de ser mänskliga problem ur ett människoperspektiv.

Klientorganisationerna är de som har den allra största kunskapen om missbrukande människor. De har också erfarenheter av både de gamla och de nya lagarna. Klientorganisationerna ser nu hur tumskruvsmetodiken åter kommer i dagen. Men det var ju under den tid då vi hade tumskruvsmetodiken i lagstiftningen som narkotikamissbruket växte fram och fick fotfäste. Tillgången till de här tvångsmedlen innebar inte att man var mera framgångsrik än nu i att bekämpa missbrukets utbredning. Alla uppgifter vi i dag har tyder på motsatsen. Det är under de senaste åren som kampen mot missbruket har varit mest framgångsrik. I dag upplever många kommuner att missbrukare står i kö för att få vård, men antalet vårdplatser är för litet.

Klientorganisationerna oroar sig också för att det mödosamma arbete – ofta i det tysta och med mycket små medel – som de utför i och med detta beslut får sig en ordentlig knäck. I dag kan Verdandi, RFHL, ALRO och alla andra i sitt arbete få klienterna att känna förtroende för socialbyrån. De kan förmå en klient att gå dit i förvissningen om att han väljer själv, han bestämmer själv över sitt liv. Han kan vara beredd att följa ett gott råd från en organisation som han känner tillit till. Dagens förslag kommer att urholka förtroendet för socialbyrån och dess tjänstemän: Man kommer inte att på samma vis kunna följa de goda råd man får, för man riskerar ju att bli föremål för tvångsåtgärder. Någon annan bestämmer över ens liv!

Den som har egna barn och ungdomar eller kontakter med barn och ungdom är övertygad om det direkt olämpliga i att tvinga unga till olika saker. Svaret från den unge kan bli olika. Antingen låter han lätt sig tvingas och utsätter sin person för den skada som en utplåning av den egna viljan är – denna skada kommer förr eller senare i livet att dyka upp i någon form – eller också svarar den unge med aggressivitet och trots. Ingen skall minsann bestämma över mig! Och så gör den unge saker som han i ett normalt tillstånd aldrig skulle göra. Så trappas tvånget upp, och den beryktade tumskruvsmetodiken är ett faktum.

Herr talman! Debatten i kväll har mest handlat om mellantvånget. Det är inte så konstigt med tanke på den debatt som tidigare förts utanför denna kammare. Debatten har emellertid kommit att skymma de positiva inslag som onekligen finns i propositionen. Dit hör förslaget om förtydligande regler om socialtjänstens ansvar för vissa ungdomar. Positivt är också

förslaget om möjlighet till underlåtenhet att väcka vissa åtal. Det är åtgärder i tiden – det förtjänar att påpekas.

Den plump i socialpolitikens historias protokoll som mellantvånget utgör är emellertid det som man kommer att minnas från dagens betänkande och dagens debatt. Socialtjänstlagen är alltför dyrbar och alltför viktig för att utsättas för denna typ av missgrepp. Vad socialtjänsten i dag behöver är politiskt stöd, resurser och handledning för metodutveckling så att dess intentioner kan förverkligas.

Herr talman! Jag yrkar i likhet med Lena Öhrsvik bifall till reservation 1 i betänkandet 31 och i övrigt till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 29.)

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

16 § Anf. 130 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas arbetsmarknadsutskottets betänkande 13 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

17 § Kammaren åtskildes kl. 23.03.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert